

સ ખુને રાહત

અથવા

નીતિ ભક્તિ રૂપી કવિતાઈ વચનો.

કર્તા

પ્રસિદ્ધ બમનજી ફરામરોજ,
“નીતિ કથા” તથા “સખુરીનો વારસો”
છલાદિનો કર્તા.

છપાવી પ્રગટ કરનાર,

નેશાહ મેહેરવાન ધરાની.

મુંબઈ,

ત્રેસમાં છાપી પ્રગટ કરીછ.

૩ યજ્ઞદર્દી.—સને ૧૯૦૪ ઇસ્વી.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગજરાતી કાર્યરક્ષિત વિભાગ]

અનુક્રમાક ૯૪૪

વર્ગિક

પુસ્તકર્તા નામ રાખુને રાહુ

વિષય દ : ૪

સ ખુને રાહત

અથવા

નીતિ ભક્તિ રૂપી કવિતાઈ વચનો.

કર્તા

ખરશેદજી બમનજી ફરામરોજ,

“મુબોધક નીતિ કથા” તથા “સખુરીનો વારસો”

છલ્લાદિનો કર્તા.

છપાવી પ્રગટ કરનાર,

દીનશાહ મેહરવાન ધરાની.

મુંબઈ,

વર્તમાન પ્રેસમાં છાપી પ્રગટ કરીછે.

સને ૧૨૭૩ યઝદજ્ઞદી.—સને ૧૯૦૪ ઇસવી.

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ

૮૪૪

દી બા યો

આ ચોપડીમાંની કવિતાઓ, આગળથી ધારી વાળી કોઈ ખાસ કારણે જોડેલી નથી, તેમ તે એજ અનુક્રમે જોડાયેલી પણ નથી. દુન્યાઈ વિદ્યાર્થીનાં ચક્રમાંથી પ્રસાર થતાં, પ્રસંગોપાત મનના જુસ્સાઓના આવેશમાં આ અદના મગજમાંથી સ્વભાવિક રીતે નિકળેલા મન તરંગોની સેકંડો ચીજોનો એક મોટો જથ્થો, જે હજુ જાહેરની રાશની જેવા વગર પડી રહેલો છે, તેનો એ માત્ર એક બહુ નાનો ભાગ છે, જેમાંની ચીજો આજથી એક દાહોડા ઉપર અત્રેનાં માછ જાણીતાં “સલ મિત્ર” પત્રમાં જ્યારે હું લખાણો કરતો હતો ત્યારે, છુટક છુટક તેમાં આપી હતી, અને તે પત્રની ધાર્મિક વલણને અનુસરીને ખાડમખા નીતિ લક્ષિત રૂપી ચીજોજ વીગ્ની કાઢીને આપી હતી. તેને હાલ મુંબઈની “બ્રહ્મે જશને રોજે અદુરમજદ” મંડલીના ખરચે આ પુસ્તક રૂપે છપાતી પ્રગટ કરવાની સવલતા, તેના સ્થાપક શેઠ દીનશાહ મેહરવાન ધરાનીએ કરી આપી છે, જે માટે એ ધર્મી ગ્રંથસ્થનો હું અંતઃકરણથી ઊપકાર માનું છું.

ખરી કવિતા તે કેવી અને કોને કહેવી, એ એક તકરારી સવાલ છે. આ ચોપડીમાંની નાકેસ લીટીઓ તે નામને લાયક છે કે કેમ, તે સુઝેચીન વાંચકોની મુન્સરીપર છે. મેં એ નામ કિંવા શબ્દ, માત્ર સગવડને ખાતર તયા રેવાજની રૂએ વાપર્યો છે. એ કવિતાઓ હિન્દુ ધોગજ રીતિ, શ્રાસી એવ રીતિ, રાગ રીતિ, કે તેવાં બીજાં કોઈ ધોરણે જોડાયેલી નથી. જેમ એમાંના વિચાર મન તરંગી છે, તેમ તેનાં

જોડકાં યા વજન પણ તરંગી છે. વાંચનારાઓ તે વાંચતાં ગુચવાય નહીં તેટલા માટે, દૂકમાં સમજવવાની જરૂર વિચારું છું કે, એ કવિતાઓ બહુ મોટે ભાગે દશ પદી છે, જેમાંનાં પેહેલાં, ચોથાં, સાતમાં તથા દશમાં પદ ઉપર ઠેકો પડે છે, અથવા ત્યાં ઠેકો લેવાથી તે સડસડાટ બોલાય છે. બીજી બહુ થોડીજ કવિતા એમાં એવી છે, કે જે એથી જુદાં વજનપર છે; અને તેનું બંધારણ ચાલાક વાંચકો સેહેલથી સમજી લેશે. સદરહુ દશ પદી કવિતાની સમજ માટે આ ચોપડીમાંની પેહેલીજ કવિતાની પ્રથમની બે લીટી, દાખલા તરીકે અહીં રજુ કરું છું, જેમાંના કાળા કીમેલા અક્ષરો યા પદો ઠેકો લેવાનાં સમજવાં. જેમ કે,—

જુડાં આ મંડલમાં ફાંફાં ના માર,
હાજર યા ખોદાની રહેમી દર ખાર.

પણ, આ ચોપડીના શેવટના ભાગમાં જે ચીજો “વધારા” ખાતે આપેલી છે, તે આથી જુદા પ્રકારની, એટલે ગાયનરૂપી છે. એ ગાયનો ઉપલી રીતે ઉત્પન્ન થયલાં નહીં, પણ ચોક્કસ અવસરો માટે ચોક્કસ હંકારેથી થયેલી માંગણીઓનાં કારણે ખાસ રીતે જુદી જુદી રાહ રાગણીઓપર જોડેલાં છે, જેનો મોટો ભાગ મારાં વતન નવસારીની રદ્દો તથા કન્યાશાળાઓના ઈનામના મેળાવડાઓમાં ગાવા માટે જોડેલાં ગાયનોમાંથી, તથા થોડાંક મારા રચેલા અને નાટક તખ્તાપર રજુ થયેલા નાટકોમાંનાં ગીતોમાંથી, વીણી કાઢેલાં નીતિ ભક્તિ રૂપી ગીતોનો છે; અને તે ગીતો જોડે તેના મેળાવડાઓમાં તેમજ લોકોમાં ગવાઈને લોક પસંદગી પામેલાં છે, તોપણ હું પોતે તેને મારી ઉપલી કવિતાઓના જેવું વજન લાગુ પાડતો નથી. ફક્ત તે નીતિ ભક્તિ રૂપી છે, અને તે ગવાયાથી આપણી ઉધરતી ઓલાદનાં દીક્ષપર કાંઈ પણ તેની સારી અસર થઈ શકશે, એવા હેતુથીજ આ નાનકડી ચોપડીમાં, “વધારા” તરિકે તે દાખલ કર્યાં છે.

(૫)

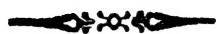
આ ચોપડીમાં જે ચીજો ભક્તિરૂપે અથવા ભક્તિને નામે આપી છે, તે ઉપરથી એવું સમજવાની ભૂલ થતી જોઈતી નથી કે, તે પ્ર-
ભુઆત બંદગીને બદલે અથવા તેવી બંદગી તરિકે પઢવા યા ગાવાની
છે. ના; તે માત્ર દીક્ષના ખાનગી ઉભરા યા અંગત દુઆ છે, અને
તે જરથોસ્તીઓની ધાર્મિક પવિત્ર અવસ્થાઈ બંદગી આગળ તો
શું, પણ તેમના પુજ્ય અશો મહાત્મા પુરષોની જોડેથી મોનાજતો
આગળ પણ નાચીજ છે, એમ હું પોતે માનું છું; અને આ નાનકડી
ચોપડીના વાંચકોને પણ, તેમજ માની પોતાના ધર્મની અસત્ત્વ પવિત્ર
અવસ્થાઈ બંદગીપર ઉસ્તવાર રહેવાની વિનંતી કરું છું.

કર્તા.

- નવસારી, તા. ૨૫ મી ડિસેમ્બર ૧૯૦૩.

સાં ક લિ યું.

					પૃષ્ઠ
લક્ષ્મી રૂપી વચનો	૧
જીઠાં આ મંડલમાં પ્રાંશાં ના માર	૧
છોડી સઉ આશ, તારી દરગાહમાં, રખ	૨
નખલો જો કીધો તો સંભાલી લે	૩
આશ્રો તુંજ છોડી, રખ ! કોણ પાસે જાઉં	૪
જીગરના જખમ રૂબવ, આ ખોદા	૫
યયો માગી માગી હું નાચાર હવે તો	૬
ખોદા ! બાલેબાલ હું ગુનેહગાર છું	૬
સઉ વગર ચાલે, રખ ! તું વગર નહી	૮
રખ ! તારા દસ્ત કવી કારગર સીવાય	૯
ચાહતો નહી વાધ ને વર સામે દાદ	૧૦
રગડ બેલાશક તુંજ કદમ નીચે	૧૧
આ સર તારી ખોદાઈને ભોગમાં આપુંછ	૧૨
તેં ચાહ્યો તો મુજને ધીક્કારનાર છે કોણ	૧૨
ધાણીથી બલદને છોડવ, ખોદા...	૧૩
આ મરતાં તનને ચેલા જન સાથ મેલવ	૧૪
દાદાર ! આ દુખ્યારો દહાડો ફેરવ	૧૫
તેં પાડ્યો તો હું પ્રી ઉઠનાર નથી	૧૬
કીધાછ બહુ ગુનાહ-ખોદા માફ કર	૧૬
કીરતાર ! તારી યાદમાં-સર આ ખાકમાં નાખી	૧૭
રખ ! બદી હું બંદાની તામોસ કર	૧૮

આ ભુખ્યાને, રખ ! એક નવાસે નવાજ...	૧૯
આ પાપી ને દલીદર હાલત નવાજ	૧૯
છે રસ્તો કાંટાસો, એક પગતી તું આપ...	૨૦
શા માટે કરેછ, રખ ! શીક્ષા ભારી	૨૧
લંબાઈછ તુંજ દરગેહ હું પ્રયાદનો હાય	૨૨
ખોટા કાચ લઈ શુધ હીરાં પાછા આપ...	૨૨
ખોદા ! તુંજ અખીશને નાલાએક છું	૨૩
રજુ છું આમદાદમાં, સેવામાં તારી જનથી...	૨૪
આશને દરવાજે પણ થયો નીરાશ	૨૫
વાંઝ્યાં આ વૃક્ષને ફુલ પ્રલથી સણુગાર	૨૬
આશાનું કીરણ એક આકાત નથી	૨૭

ભાગ ૨ જો—જીવ શિક્ષા રૂપી વચનો

ના રેહ જગથી ગાફિલ-જરા બોધ લે ઇન્સાન	૨૮
પ્રેરેશતાઈ તે દીલ, જે ખીજાં દીલ કાજ	૨૯
એખ્લીસ તે દીલ, જે દેખી દીલ તખાહ	૩૦
જીવ ગયો કે પછી દુન્યાએ-દુન...	૩૧
આશ છોડી માણસથી, ખોદાપર બાંધ,	૩૨
ખોદાની મેહર છે સધલી તરફ	૩૩
કુર્સતના દહાડા ગ્રપલતમાં ગયા...	૩૪
તરસેથી મર; નાબરસ પાસ ના માગ	૩૪
બેરહેમ આ દુન્યાનું મોહડું નીવાર	૩૫
વખત તો પ્રયો પણ ઇન્સાતખી	૩૬
દીલ રાખ તું મોહું જેમ અણહદ દરીઆવ	૩૭
નહી જેનો કોઈ જેનો ખોજા વાલી	૩૮

ચાહે તું કે દુખના હુમલાથી બચે	૩૮
શક્તી છે એટલી આ પ્રલક અંદર	૩૯
એક દીપકમાં કીરણ હળરો હળર	૪૦
ગુલરખની ખુખી શું બણે અપંગ	૪૧
શું આળ્યો વખત આ ઉંધો અવર	૪૨
લોભ છોડ કે થયે તું મનનો રાખ	૪૩
બસ, ગરીબી ગુળર તું ગમ ખાધને	૪૪
આશા છે માનવીની મોટી દોલત	૪૪
દોરંગ દુન્યાના શું ઊંધા દેખાવ	૪૫
આદમ છે નસીબના દગાથી બેગર	૪૭
કસાઈમાં દયા ને દાઝ કયાથી હોય	૪૮
નસીબ એક હેવાનને આદમ કરેછ	૪૯
વધાઈ લો, દોસ્તો ! આજ સાલ મુબારક	૫૦
મુઠ્ઠી સખી નરની, રે ! જર બીન ખલી છે	૫૦
જગતી વખાણપર કુલ્યો તો મુઝો	૫૧
ખામોશ રહી જોયા કર દુન્યાનો ખેલ	૫૨
દુન્યાના દર્યામાં પાર અહીં નથી	૫૩
આ રીબતાંના દયામણા પોકાર જુઓ...	૫૪
સાહેબ છે માથે-દીવ દેહશત ના રાખ	૫૪
દીન ઉગત આ દુનીઆમાં નવા ફેરફાર ચાલુ છે	૫૫
નસીબની નબલાઈની દવાઈ નથી	૫૬
જનમ લીધો, માનવી ! તેં મરવા માટે...	૫૭
સંત સહુ લજે જગત કીરતાર	૫૭
જેના હાથમાં નથી પૈસા-તેના ગોયા હાથજ નથી	૫૯
ઉપલપાયલ શું તારી આ	૬૦
છે સેહેજ દીનનો બહાર-પાર ! ચમન જોઈ લે	૬૨

બહુ કંકાસનાં તળીઆમાં લુખમરો છે...	૬૩
“એલે નહી પણ એરે પાપ”	૬૪
આદા જમ રાખે તેમ રહીએ...	૬૫
હસી ખુશીને કબુ ન તણીએ...	૬૫
ગાયત્રી ગરદનપર હીણા કાગ છે સવાર	૬૬
જાંદગી છે જુઠી તું જીવ ના બગાડ	૬૭
હાગી એકી વેલા એ નાજુક વેલ	૬૮
જગમાં સાચે “છે એક પાપ ગરીબી,”	૬૯
ઘોડો એક અરેખી લઇને સવાર	૭૦
વાદ વીનાનું જંગલ શું?	૭૨
ખતા રે ખતા રે દુન્યા ખતા!	૭૩
જીવ! આવી ચુકું ગેતીનું પાદર	૭૪
નજર કર ઉપર, જીગર થાશે દંગ	૭૫
હીણુ! કુમલી કાચી કલી ના બગાડ	૭૭
કરમમાં ગુમાવી જીવાની તદન	૭૭
અરે કમબખત! કંઈ હવે તો સુધર	૭૮
રોખાઈઆત	૭૯
“જોત ગઈ થોરી રહી-મન મત વ્યાકુલ હો	૮૩
વધારો—નીતિ લક્ષિ રૂપી ગાયનો	૮૪
નમન પ્રથમ તને, આ રથ	૮૪
યા જોદા! ગેખી મદદ	૮૫
તારી રેહમતનો વરસાદ, અરે તારી	૮૬
હાલ સુન મારો, અખશનારરે, ચાહું તું પન્ડા.	૮૭

હજારો તારાં શુક્ર ઝેલાહી !	૮૭
મુખ મીડું નામ સાહેબનું લેધ કામ સદા કરો	૮૮
નીતિ ધર્મથી તેરવો સંસાર આ લવે	૮૯
હો વીશ્વના મોટા વાલી રે	૯૦
લધ મુખ ખોદાનું નામ, મંડાણુ કામ કરીએ	૯૦
સુનો સુનો ખોદાવીંદ અરજી રે	૯૧
ચેલીએ ખોલો, દયા જલ રેલો	૯૨
સાંભળ શીખ સારી સંસારી તું સજની	૯૩
મદદ મેહર કરો રે—ધરી દાઝ દીલે સખી દાતા.	૯૪
તમ રખો દીલમાં સદા—યાદ યજ્ઞદાની... ..	૯૫
ગરલત છોડી ચીતડું જોડી ધર્મના બોધ લેયે રે	૯૬
કર મદદ તું આ તકે—ઓ શક્તીના સાહેબ પુરા !	૯૭
યજ્ઞદાન ! તારી યાદ બીન અમલ બળ નહી	૯૮
રખ ! બચાવ રહેમ મોકલી—દુકાળે મરતાં	૯૯

સપુને રાહત.

અથવા

નીતિભક્તી રૂપી કવિતાઈ વચનો.

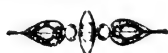

ભક્તી રૂપી વચનો.

૧

જુઠાં આ મંડલમાં ફાંફાં ના માર,
હાજર થા ખોદાની રહેમી દરબાર.— ૧
નથી કોઈ અહીં સાંભલનારું હમદદ,
ખોદલી કર ખોદાની દરગેહ વરાર.— ૨
ખાકમાં મેલ માથું ને ઉંચા કર હાથ,
જીગરની જીભથી એખાદત પોકાર.— ૩
ખંદો તું છે તો કર ખંદાપણું,
ખંદગી પેહલી તુંને સજવાર.— ૪
વેરાન તુંજ દીલ તેથી થાશે ફલવંત,
વાંજણી તુંજ ઉમેદ થાશે હમેલદાર.— ૫

માથે તું જ ખીરાજશે નેકીનું તાજ,
 ટોટે તું જ ઓલવાશે મકસદનો હાર.— ૬
 તારણ છે બેઉ જગનું બંદગીમાંજ,
 મીનોમાં જીનત—ગેતીમાં કરાર.— ૭
 મલશે નહી દુન્યામાં ખીજે મલમ,
 ભક્તીથીજ નીકલશે પાપનો આભાર.— ૮
 તરશે તું ભક્તીથી ભવ મહાસાગર,
 રૂહ તારું થાશે તેથીજ પુલ જીભાર.— ૯
 ચીંતા શી-જર ભેરથી ખાલી છે તું ?
 ભક્તીથી ભર તારો પુણનો ભંડાર.— ૧૦
 આપોના આપ સાથે કર ગોફતેગો,
 તોજેશનાં આંસુની ચલાવ ત્યાં ધાર.— ૧૧
 રાત તારાં સંકટની વીટી, ખુરશેદ,
 ઉગાડશે શેવટે સુખની સહવાર.— ૧૨

૨.

છોડી સઉ આશ, તારી દરગાહમાં, રખ !
 આવ્યો છું અંતે, લે પનાહમાં, રખ !—૧
 ખહાર કહાડી પોંહચાડ નેકીને કાંઠે,
 કુબો છું છેક હવે ગુનાહમાં, રખ !—૨
 ગોહર ખીન ખાલી છે ઉમેદની શીપ,
 ખર્કત મેલ મારી આ દુઆમાં, રખ !—૩

નહી જડતો સીવા તું કોઈ સાચો ધાર,
 દોરંગી મતલબી દુન્યામાં, રખ !—૪
 પાપો ને દુઃખો ને ભય થાય નાપેદ,
 વસ મારાં જીગર ને હૈયામાં, રખ !—૫
 આપ એવી બંધત ને પુરૂષત, કે રહું
 પાકીજેહુ રહેમી તુંજ સેવામાં, રખ !—૬
 નાચીજ છું રજકનથી પેદાશમાં તુંજ,
 રાખજે તોપણ તારી નેગાહમાં, રખ !—૭
 ગુનાહ કર સાફ ને કસુર દરગુજર,
 વધુ ના ળાળ પાપની સજામાં, રખ !—૮
 ભટકતો સરગદાન છે શબોરોજ,
 ખુરશેદ તુંજ શોધ અને માયામાં, રખ !—૯

—:○:—

૩

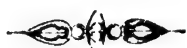
નળલો ને કીધો તો સંભાલી લે,
 કુંજરો ને કીધો તો પંખાલી લે.— ૧
 બીકણુ ને કીધો તો બંચાવી લે,
 પડતો ને કીધો તો ટકાવી લે.— ૨
 કમળખત ને કીધો તો દયા કર, રખ !
 હીણો ને કીધો તો માયા કર, રખ !— ૩
 અપંગ ને કીધો તો રાહબરી કર,
 લુલો ને કીધો તો હાથ જરા ધર.— ૪

ભીક્ષુક ને કીધો તો ટુકડો પોંડ્યાડ,
 જખમી ને કીધો તો લેપડો લગાડ.— ૫
 પાપી ને કીધો તો માણી બખશ,
 નાપાક ને કીધો તો સાફી બખશ.— ૬
 દહીં ને કીધો તો દવા તું આપ,
 નીર્લજ ને કીધો તો હયા તું રાખ.— ૭
 દુખ્યો ને કીધો તો દીવાસો દે,
 શકમંદ ને કીધો તો ખુલાસો દે.— ૮
 છોટો ને કીધો તો વડીલ તું થા,
 બંધવો ને કીધો તો વકીલ તું થા.— ૯
 નાચાર ને કીધો તો આધાર તું થા,
 નીર્ધન ને કીધો તો સાહુકાર તું થા.—૧૦
 એકલો ને કીધો તો સાથી તું રેહ,
 મુગો ને કીધો તો પાઠી તું રેહ.—૧૧
 અધર ને કીધો તો ધરનાર તું રેહ,
 ખોદાવંદ! ખુરશેદનો દાતાર તું રેહ.—૧૨

આશ્રો તુંજ છોડી, રખ ! કોણ પાસે જઈ ?
 ઉમેદ મુજ દીલની, રખ ! કોણ પાસે ચાહું ?—૧
 તુચ્છકારી કહાડ, નેમ્યે ઠોકરે માર,
 દરગેહ તુંજ આવું, તારો છેડલો હું સાહું.—૨

દુન્યાનો શાહુ થાવા કરતાં, ખેહતર,
 તુંજ ધરના ગોલામનો ગોલામ હું થાઉં.--૩
 ખાવા કરતાં માનવી હાથનું રજક,
 ખેહતર સગ† પેરે તુંજ ટુકડો હું ખાઉં.--૪
 જીવતર મુજ થાવાનું ત્યારેજ સફલ,
 તુંજ ખ્યારનાં આખેહયાતમાં હું નાહું.--૫
 નથી કંઈ ભેટ એખાદતની મુજ પાસ,
 ભેટ દાખલ ફકત પશેમાની લાઉં.--૬
 આહું છું કે કર રહેમ નજરની ભેટ,
 જેહાનની ન્યામત તુંજ રહેમતમાં પાઉં.--૭
 ખુરશેદને પા તુંજ મોહબતનો શરાખ,
 મસ્તીમાં તુંજ દરગેહ નાયું ને ગાઉં!--૮

૫

જીગરના જખમ રૂબવ, ઓ ખોદા !
 ઉમેદની સોખાર ખુબવ, ઓ ખોદા !--૧
 વેગલો ના રાખ તુંજ પનાહથી મને,
 પાપ સબથી ના ધુબવ, ઓ ખોદા !--૨
 દુર રાખી વહાલાંની મોહબતથી છેક,
 ના દીલ મુરગને મુઝાવ, ઓ ખોદા !--૩
 રાખી હાદેસાની ભઠ્ઠી પાસે,
 તન મન શક્તીના ભુબવ, ઓ ખોદા !--૪

બંધ કર ધુળરા ને ધીક્કારની ધુઈ,
માયા ને માનથી પુજાવ, ઓ ખોદા!—૫
છોડવી દઈ અપજશનું ભયભીત ઘરણુ,
નોકથી ખુરશેદને તપાવ, ઓ ખોદા!—૬

—:૦:—

૬

થયો માગી માગી હું નાચાર હવે તો,
ખાતેલ થઈ એખાદત ને હાર્યાં કવેતો.—૧
નીરાશ થઈ હું છોડું છું માંગવું, ખોદાયા!
બચાવો ગમે તો, ડુખાડો ગમે તો.—૨
ન બચવાને આધાર, છું પડવા અણીપર,
બચીશ બસ હું ત્યારે, બચાવો તમે તો.—૩
ન બાકી રહ્યું કંઈ, ગયું સર્વ ખરખાદ,
બની ચુકો સામો ખરાખો ફજેટો.—૪
છે ઉગવું આથમવું નીયમ કુદરતનો,
શું કામ કરવો અફસોસ, જો ખુરશેદ નમે તો?—૫

—><—

૭

ખોદા ! બાલેખાલ હું ગુનેહગાર છું,
શેતાની કમંદમાં ગીરફતાર છું.— ૧
નથી મુજ બચાવ, નહી સીફારસ તદન,
બચાવ એજ નસીબ પાસે નાચાર છું.— ૨

છું હારેલો મારેલો પાંગલો અપંગ,
 અને નબલો નાચીજ નીરાધાર છું.— ૩
 એબાદત પેશામાં છું ગાફેલ ધ્રુવડ,
 અનીતીની બદખોથી ખીમાર છું.— ૪
 છું લાએક તું પીતાની ઇત્રાજીને,
 સજ સખત માટે સજવાર છું.— ૫
 છું તુંજ કુદરતનો કમીનો ગુલામ,
 ભલા તુંજ પુનરાની પેન્હાર છું.— ૬
 છું નાપાકોથી બદ, નફટથી નફટ,
 કુલે દુશવારોથી દુશવાર છું.— ૭
 બદીથી થયોછ શત્રુ જીંદગાનીનો,
 પોતાનોજ પોતે હું સેતમગાર છું.— ૮
 બેઠેછ નેક નસીબનો નતીજે ખોલી,
 ખરાખીનો શીકાર ને ખુવાર છું.— ૯
 છું શરમીંદો પ્રીકકો પશેમાન તું પાસ,
 સખખ બદગુમાન ખુરો બદકાર છું.— ૧૦
 છું નામે ખુરશેદ પણ ન કામે તેવો,
 ફરજ સુકવાથી હું બેખાર છું.— ૧૧

સહ વગર ચાલે, રખ ! તું વગર નહી,
 જીવ જીણા પાલે કોઈ તું વગર નહી.— ૧
 તું વગર નહી જમીન, જેહાન, ને જમાન,
 પાતર પણ હાલે, રખ ! તું વગર નહી.— ૨
 તું વગર નહી ધરમ, ધ્યાન, ને ધીરજ,
 નેકનામી ચાલે, રખ ! તું વગર નહી.— ૩
 તું વગર નહી રોશની, રચના, ને રંગ,
 પાણી વહે નાલે, રખ ! તું વગર નહી.— ૪
 તું વગર નહી ધારા, દયા, ને નયાય,
 સૃષ્ટી સંભાલે કોઈ તું વગર નહી.— ૫
 તું વગર નહી કુટુંબ, ધર, ને સંસાર,
 પંખી હોય માળે, રખ ! તું વગર નહી.— ૬
 તું વગર નહી જન, જીવગી, ને જોર,
 આક્રતો ટાળે કોઈ તું વગર નહી.— ૭
 તું વગર નહી ધણી, ધાન્ય ને ધન,
 ટુકડો પણ ચાલે કોઈ તું વગર નહી.— ૮
 તું વગર નહી વીદ્યા હુનર ને જ્ઞાન,
 પડતાંને ઝાલે કોઈ તું વગર નહી.— ૯
 તું વગર નહી મુલક, મતા, ને રાજ,
 ભીતર ભેદ ભાલે કોઈ તું વગર નહી.— ૧૦
 તું વગર નહી ચંદ્ર, તારા, ને ગ્રહ,
 અરશેદ ઉગે કાલે, રખ ! તું વગર નહી.— ૧૧

રખ ! તારા હસ્ત કવી કારગર સીવાય,
 કોણુ કરશે મુજ મુશકેલ દુખનો ઉપાય ?—૧
 રખ ! તારી ગેળી રહેમ નજર વગર,
 કોણુ રાખશે મુજ ખુરા હાલની ખબર ?—૨
 રખ ! તારી અજમતી બખ્શેશ વના,
 થાયછ મારી જીંદગી ને આશા ફના.—૩
 રખ ! તારા એત્ખાર ને એજલાસ ખીન,
 થયોછ હું દીન અને દુન્યાથી હીણુ.—૪
 રખ ! તારી કુંમક ને મદદ બગેર,
 થાયું છે ઉજડ આ સુખવાસી ઘેર.—૫
 રખ ! તારા આશરા ને આધાર વીના,
 ફાવે છે મુજપર શત્રુઓ હીણા.—૬
 રખ ! તારા લાડ અને ઉત્તેજન વણુ,
 રૂઠ્યાં છે મુજ સાથે તન મન ને ધન.—૭
 રખ ! તારી માફી ને માયા સીવા,
 શુદ્ધ થાયા મુજની ક્ષતેહના દીવા.—૮
 રખ ! તું જો બુદ્ધાઇ ને શુસ્સો તજે,
 નમતો ખુરશેદ ફરી જગમાં સજે.—૯

ચાહતો નહી વાઘ ને વરૂ સામે દાઢ,
 કરતો નહી મુકલેસી દુખની ફરયાદ.— ૧
 માગુ'છ એજ તુંજથી, ઓ રહેમી ખાવંદ!
 ભુડાંના દોરથી રાખ મુજને આબદ.— ૨
 નહી કરતી ફનાની આગ જે નુકસાન,
 કરેછ તે માનવી કપટી ને બદબદ.— ૩
 ઉરાડેછ નાહક ગીબતના ગોલા,
 સુલેહને હાંકી ફેલાવેછ ફેસાદ.— ૪
 વેરેછ મુજ રાહમાં બલલના કાંટા,
 લાવેછ મુજ ઝુપડીપર કીનાની ધાડ.— ૫
 પીઠ પાછલ મુજને કરે છે જખમ,
 કરેછ મુજ ખામીની રાઇનો પહાડ.— ૬
 સત્તા ને દોલતની મારીને પુક,
 આશાની કીસ્તીને કરેછ બરબાદ.— ૭
 દે તેમની સામે પનાહની કુંમક,
 ઉઘી વાળ તેમની કુલ માઠી મોરાદ.— ૮
 બદ તેમની ધારણામાં પશેમાન કર,
 મજલુમને † દે બલમ સામે તાકાત.— ૯
 છોડવ રાહુનાં ઘરણથી ખુરશેદ,
 દાદનાં કૌવતથી ફના કર બેદાદ.— ૧૦

રગડ બેલાશક તુંજ કદમ નીચે,
 (પણ) રગડ ના આદમના હોકમ નીચે.—૧
 રહેવશ તુંજ નજદીક નીચો, ઓ ખોદા !
 નીચો ના રાખ લોકની શરમ નીચે.—૨
 સદકે છે જાન તારા સુખન ઉપર,
 હીણો ના રાખ કોઈના સુખન નીચે.—૩
 જખમી કર ગુસ્સાથી મુજ તન ને જાન,
 રીખાવ ના સંસારના જખમ નીચે—૪
 રહેવશ તુંજ ધરમની જુસરીમાં ખુશ,
 ગભરાવ ના માનવીનાં કરમ નીચે.—૫
 સજા મુજ ગુનાહની કર ચાહે તેવી,
 ખુલ્લો ના કર શતરૂ ચશમ નીચે.—૬
 રાજી છું ખમવા તુંજ ટીકાના તીર,
 શીકાર ના કર કપટી કલમ નીચે.—૭
 માગીશ લીખ તુંજ દરગેહ દુકડા માટે,
 ગરબઉ ના રાખ નીચનાં હેસાન નીચે.—૮
 જોય છે ભરમ સારી જગનો ખુરશેદ,
 (પણ) ગાફેલ છે તે તારા ભરમ નીચે.—૯

આ સર તારી ખોદાઈને લોગમાં આપુંછ,
 આ કલમ તુંજ વખાણુની હારમાં કાપુંછ.—૧
 દર કદમે જોઉંછ તારી મોટાઈ, ખોદા !
 બહુ ગાફિલ બનુંછ, રાહ જેમ આગલ માપુંછ—૨
 કેહ, કેમ મેળવું હું તારી મોહબતનો હાથ ?
 એક ડગ ભરતાં થાકી હડખા સમ હાંકુંછ.—૩
 ઘોર પાપો છતાં તારી રહેગત પામી,
 આ સીહા મોહકું શરમના હાથે ઢાંકુંછ.—૪
 તુંજ સજના તીરથી ડરૂછ જોકે બહુ,
 તોય દીલની ઉમેદ તારી રહેમને સોકુંછ.—૫
 નહી સુઝતું શું માંગું, શું કહું, શું લખું,
 સઉ માંગવું નાકેસ; હું તો તુનેજ માંગુંછ.—૬
 નહી જોતો તુંજ લાયક સુખન કે સીકત,
 બસ “નાચાર પાયે” તારે પાયે લાગુંછ.—૭
 તેં ચઢાવ્યોછ ખુરશેદને આસમાનને તખ્ત,
 પણ હેસાનથી સર તો પાતાલમાં નાખુંછ.—૮

—:૦૦૦:—

તેં આહ્યો તો મુજને ધીક્કારનાર છે કોણ ?
 તેં સાહ્યો તો મુજને ગુટાવનાર છે કોણ ?—૧
 તું ખસેડશે ઇચ તો લોક સો કોસ, ખોદા !
 તેં રાખ્યો ત્યાંથી મુજને કહાડનાર છે કોણ ?—૨

તું મારશે એક આંગળી તો લોકો ધક્કા,
 તું લે પનાહ અંદર તો મારનાર છે કોણુ?—૩
 તું ફેરવશે નજર તો રૂઠશે દુન્યા,
 તેં હોલવ્યો તો મુજને બાલનાર છે કોણુ?—૪
 તું તોડશે એક બાલ તો લોકો માંસ ને ચામ,
 તેં પાલ્યો તો મુજને નીવારનાર છે કોણુ?—૫
 તું કેહશે મુરખ તો જાતભાઈઓ શેતાન,
 તેં નવાજ્યો તો મુજને હીચુનાર છે કોણુ?—૬
 તું મારશે પુક તો પડશે પાતાલ અંદર,
 તેં રથાખ્યો તો ખુરશેદને પાડનાર છે કોણુ?—૭

—:૦;—

૧૪

ઘાણીથી બલદને છોડવ, ખોદા,
 તંગીથી મરદને છોડવ, ખોદા.—૧
 પાંખો છતાં ખોડે છે ઉડવાનું બલ,
 પીજરાંથી પોપટને છોડવ, ખોદા.—૨
 થયું'છ આ દર્દીથી દરદ ખેજાર,
 દર્દીથી દરદને છોડવ! ખોદા.—૩
 જંગલમાં જઈ ભોગવે બાપીકું રાજ,
 જંભુરથી અસદને* છોડવ, ખોદા—૪
 કરી દઈ જે તે સરજતનો નીકાલ,
 સોસનાથી ઉમેદને છોડવ, ખોદા.—૫

પહોંચાડી વતનીને પ્યારે વતન,
 બેવતન સરહુદથી છોડવ, ખોદા.—૬
 દુન્યા કાજ કરેછ દીનદારીનું ખુન,
 લાલચથી ભગતને છોડવ, ખોદા.—૭
 મેલાપની આશમાં કરેછ જીંદગી ધુલ,
 જીદાઈથી આશકને છોડવ ખોદા.—૮
 બલેછ એ બનાવથી ધરમચુસ્ત લોક,
 ધરણીથી ખુરશેદને છોડવ, ખોદા.—૯

૧૫

આ મરતાં તનને પેલા જાન સાથ મેલવ,
 આ દુબતાને ઉમેદનાં વહાણ સાથ મેલવ.—૧
 આરામને ધીકારી પોકારેછ પેહલવાન,
 રખ ! પ્યારાં મારાં જંગ મેદાન સાથ મેલવ.—૨
 સોનેરી પીંજરે બેઠું બોલેછ ખુલખુલ,
 રે ! ભાંજી પીંજરું ગુલેસતાન ‡ સાથ મેલવ.—૩
 છે દીલપર તો તાજા હાલેસાના ઘા,
 પણ બોલેછ ધરાની, ધરાન સાથ મેલવ.—૪
 જે ચમનમાં રહી ખાય છે આઈતું માંશ,
 તે સીંહ બચ્ચો કહેછ, બીઆબાન સાથ મેલવ.—૫
 છે બેહેશતની પરી તેની આયા તો શું ?
 પણ બાલકને મા મેહરબાન સાથ મેલવ.—૬

સપડાયલું દુનીઆઈ કાંદે રૂઢ પાકીજેહ,
એજ આરજી રાખેછ, ગુરોસમાન સાથ મેલવ.—૭
આ ધરતી જે ધુજેલી પાપે, તે આહેછ,
કે કયામતથી મને આસમાન સાથ મેલવ.—૮
આશ દુનીઆથી છોડી એજ માગેછ ખુરશેહ,
મીનોઈમાં તેડી નયાગાન સાથ મેલવ.—૯

—:૦:—

૧૬

દાદાર ! આ દુખ્યારો દહાડો ફેરવ,
મંજલ વચ્ચે નડતા પહાડો ફેરવ.—૧
માનીને દાદગર, ગુજરૂંછ અપીલ,
નસીબનો સખત ચુકાડો ફેરવ.—૨
રૂડી આલમ લેછે ભર ચકલે નાક,
મદદગાર થઈ એ તકાદો ફેરવ.—૩
બગડેલ છું હું: મુજ નસીબ કામો પાણુ,
કરી સઉ સાફ, એ બગાડો ફેરવ.—૪
ના કર વધુ તમાશાનો વાંદર,
ઠાંકવાને એબ આ અખાડો ફેરવ.—૫
ધુમસથી કાલી છે ઉમેદની ખામ,*
ખુરશેદને ઉગવી ધુમાડો ફેરવ.—૬

તેં પાડયો તો હું ફરી ઉઠનાર નથી,
 તેં માર્યો તે ધા કદી રૂઝનાર નથી.—૧
 તેં ઘેરયો તો રખડીને મારવા સીવાય,
 ખોદા ! ખીજે રસ્તો કોઈ સુઝનાર નથી.—૨
 હોતે તોક ફેલાદી તો છુટી શકત,
 તુંજ સુતરે બાંધેલ હું છુટનાર નથી.—૩
 તેં રાખ્યો ત્યાંવેર હતો હું સુરખરૂ,
 તેં તજ્યો તો ફરી હું સજનાર નથી.—૪
 તેં કહાડ્યો જો તારી પનાહથી બાહેર,
 જગમાં કેથે હરગેજ હું ઠરનાર નથી.—૫
 એ સઉ જાણુયા જોયા છતાં ખુરશેદ,
 તુંજ માફીની આશ કદી મુકનાર નથી.—૬

કીધાછ બહુ ગુનાહ-ખોદા માફ કર,
 થયુંછ દેલ તબાહ--ખોદા સાફ કર.—૧
 તજી દીન મોહબત-ધરી “દુન”× સોહબત,
 બન્યો છેક ખેરાહ-ખોદા ખેર કર.—૨
 છું પાપમાં ગરક-ને પુણથી અલગ,
 જુએછ તુંજ નેગાહ-ખોદા મેહુર કર.—૩

ખહુ મુજવેછ નક્સ-નહી તાળે હવસ,
 છું અધો ગુમરાહ-ખોદા હાથ ધર.—૪
 નીત તોડુંછ કરાર-દેહશતથી ખેજાર,
 નહી રૂહ સાથ સલાહ-ખોદા શાદ કર.—૫
 ચુપ રડુંછ હવે-જીભ દીન રાત લવે,
 તોખાહ રે તોખાહ-ખોદા દરગુજર.—૬
 હું કરતો જારી-છું આઘ્યો હારી,
 તુંજ શોધતો પનાહ-ખોદા રહેમ નજર.—૭

૧૯

કીરતાર ! તારી યાદમાં-સર આ ખાકમાં નાખી,
 પડ્યો છું હું બદો-ઉમેદ સન્મુખ રાખી.—૧
 મુખ મુજ કાળું થયુંછ-પાપોના ધુંવાથી,
 બતી જીંદગીની-થઈ ગઈ છે છેક ઝાંખી.—૨
 ક્ષાની આ સફરમાં-રાહ હું ભુલેલો છું,
 લેહજત નેક મજહૂબની-હજુ નથી ચાખી.—૩
 જંગલી છું હેવાનથી-જો કે હું ઈન્સાન છું,
 બાહરથી જરરીન ચીજ-પણ ભીતરમાં લાખી.—૪
 માફીપર ટકાવ મુજ-માફ કર, અય મેહરબાન!
 પાપો મુજ લયકર-દયાથી કુલ સાંખી,—૫

તુંથી શું નીરાશ જાય-આ કમીનો નકર ?
 પાલે તું હાથી મસ-તેમજ ઝીણી માખી.—૬
 નાચાર ને નીરાધાર-ખંદા તુંજ ખુરશેદને,
 દે તોશીક, મેલવે તે-પાકી ને વાખવાખી.—૭

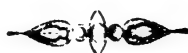

૨૦

રખ ! બહી હું બંદાની તામોસ કરે,
 ચાદ પાપો મારાંની ફરામોસ કર.—૧
 મુજ ખુરાઈ ને એખોતું કરતાં બયાન,
 તુંજ ઇન્સાફની જુખાનને ખામોશ કર.—૨
 ના થાવા દે ઇન્સાફની ખીકે બેહોશ,
 પણ દયાની ઉમેદે બાહોશ કર.—૩
 તું થાયો છે નાખોશ મુજ સરકશીથી,
 પણ બખ્શોશથી તારી મને ખોશ કર.—૪
 જો આહિ નહી તું મુજપર નજર કરવા,
 ખેર, સુનવા મુજ કહાણી જરા ગોશ † કર.—૫
 કહે ખુરશેદ, ધીક્કાર ના ગુનેહગાર ગણી,
 પણ દુખ્યારો જોઈ મુજપર અફસોસ કર.—૬

આ ભુખ્યાને, રખ ! એક નવાલે નવાજ,
 આ દુખ્યાને નેક એકખાલે નવાજ.—૧
 તુંજ મદદ ખીન છે મુજ ઉમેદ નાઉમેદ,
 તે ઉમેદને રહેમને હવાલે નવાજ.—૨
 હું વીખરાઈને ભટકું છ જેમ સ્હુનું ગોસ્પંદ,
 તે ગોસ્પંદને ભલા ગોવાલે નવાજ.—૩
 છું ઉમેદવાર ફક્ત તારા દીલાસાનો,
 “ તું કેમ છે ? ” એ સાદા સવાલે નવાજ.—૪
 હું રાહ ભુલી ભાંગ્યું છું અંધારે પગ,
 એક રાહબર રોશનીની મશાલે નવાજ.—૫
 હું કાયનાત ને રીતભાતમાં છું નળડું બાલ,
 તે બાલકને માદર મીસાલે નવાજ.—૬
 એક નીરાધાર પંખી સમ ભોગવું છ તાપ ઠાર,
 રે ! ઠરવા કાજ ઘાસને એક માલે નવાજ.—૭
 રોજ પાછો ફરું છ તુંજ દરગાહથી નીરાશ,
 આજ માફી દઈ ખુરશેદની થાલે નવાજ.—૮

આ પાપી ને દડીદર હાજત નવાજ,
 બંદેનવાજ ! બંદાની હાજત નવાજ.—૧

તુંજ એળાદત લાયક નથી મુજ જળાન,
 એ કમતર પણ મારી એળાદત નવાજ.—૨
 આ જીંદગી થાયછ ખતમ જુદાઈથી તમામ,
 તે આકીજેહ મેલાપથી મોહુખત નવાજ.—૩
 તુંજ આધારબીન થાયછે મુજ હોરમતનો નાશ,
 એ હોરમતના ખાવીંદ ! મુજ હોરમત નવાજ.—૪
 છે સઆદતનાં* નુરબીન આજ અંખો ખુરશેદ,
 રે ! મેહુરથી બજશી તેને સઆદત, નવાજ.—૫

૨૩

છે રસ્તો કાંટાલો, એક પગતી તું આપ,
 તે પગતી પણ જીંનતને લગતી તું આપ.—૧
 નહી માગતો હું સુખ, નથી કહેતો દુખ કાપ,
 રખ ! દુખ આપ, પણ ખમવાની શક્તી તું આપ.—૨
 જર જાહોજલાલી તું આપ યા ના આપ,
 તુંજ નામ ને ધરમપર લાવ લકતી તું આપ.—૩
 જો નેકબખ્તી મારીમાં નહી હોય તું ખુશ,
 તો માંગીશ જેદેહશત, “કમબખ્તી તું આપ.”—૪
 આ છાતી નહી આહતી માન ખેતાબના આન,
 તુંજ દીનનાં ઇમાનની એક તખ્તી તું આપ.—૫

કર દુન્યામાં અલખામણો, રાજ થઈશ હું,
 પણ પહેલાં તુંજ મોહનતની મસ્તી તું આપ.—૬
 જોહે ખુશીથી ખુરશેદ આ ફાની ધન માલ,
 તુંજ દરગાહની ધુલની એક ચમટી તું આપ.—૭

૨૪

શા માટે કરેછ, રખ ! શીક્ષા ભારી ?
 ચલાવશે ક્યાં તક પરીક્ષા મારી ?—૧
 ખમવા તાકાત નથી મચ્છરનો ડંખ,
 ખમાય કેમ શીક્ષા ડંખ તીક્ષા ભારી ?—૨
 ખતમ કર તપાસ, દે છુટ્ટી હવે,
 (છ) જીવ મારાની એજ અપેક્ષા ભારી.—૩
 લાયક નહી હોઈં તો જાંદગીથી ઉઠાવ,
 (ચા) દયાથી નીભાવ, દઈ ભીક્ષા સારી.—૪
 નહી આહુતો દુન્યાની ઠાલી દોલત,
 આહુંછ બસ મુક્તી કાજ દીક્ષા તારી.—૫
 નુરનો જે ખુરશેદ તે પથ્થરનો થાય,
 અગરજો તેવીજ હોય ઇચ્છા તારી.—૬

૨૫

લંબાગિંછ તુંજ દરગેહ હું કર્યાદનો હાથ,
 લંબાવ તું, ખોદા ! મુજ પર દાદનો હાથ.—૧
 થશે એજ ઉપાયથી દુઃખો મુજ દુર,
 ફેરવ મુજ સરપર આશીર્વાદનો હાથ.—૨
 આલી નહી શકતા રાજ કરતા બલવંત,
 આલી તુંજ શકશે મુંજ મોરાદનો હાથ.—૩
 તૈયાર તું આલવા હાથ રંકનો સદા,
 માનવીતો ચાહેછ આલવા આબાદનો હાથ.—૪
 કેમ તે સંભાલે ગોસ્પંદનું ટોલું,
 સંભાલે નહી ને તું ભરવાડનો હાથ.—૫
 થાય પલમાં ખાક, જગમાં મોટો છતાં,
 અગર છોડી દેય તું આફતાબનો હાથ.—૬

—:૦:—

૨૬

ખોટા કાચ લઈ શુધ હીરા પાછા આપ,
 બાયલા બદલ શુર વીરા પાછા આપ.—૧
 લે આજના ખેટા કમળેર ને ખેદીન,
 અસલ જાબુલી નખીરા પાછા આપ.—૨
 લઈ લે ઉછાછલા ટચાકોની ફેજ,
 થોડા પણ ગંભીર ધીરા પાછા આપ.—૩

ચાહતો હું નહીં ઠગ બેગટાઓની તપ,
 લઈ લેખને સાચું “ કબીરા ” પાછા આપ.-૪
 દીપતા અગતીઆ પુરુષોને ~~સાચું~~,
 સાકા રેશમની કીડા પાછા આપ.-૫

૨૭

ખોદા ! તુંજ બખ્શેશને નાલાયક છું,
 કાંકે સરતાપા ભુંડો ફાસેક † છું.— ૧
 તોય તારી બખ્શેશને હું લાયક છું,
 કાંકે તું પીતા ને હું બાલક છું.— ૨
 પીતાને લાયક છે કરવી બખ્શેશ,
 બાલકને લાયક છે માંગવી બખ્શેશ.— ૩
 બાલક પણ નબલો ને નાચાર હું છું,
 નાચાર છું માટેજ ગુનેહગાર હું છું.— ૪
 સબલાને ઘટે કે નાચારને ચાહે,
 પીતાને ઘટે કે બાલકને સાહે.— ૫
 પીતાને છોડી હું કોણ પાસે જાઉં ?
 સબલાને છોડી આશ કોણ પાસે ચાહું ?— ૬
 બખ્શે નહીં તું તો બખ્શનાર છે કોણ ?
 રક્ષે નહીં તું તો રક્ષણહાર છે કોણ ?— ૭
 બાલક જે હોય તે તો મસ્તીજ કરે,
 પીતા તે તો કપા દ્રષ્ટીજ કરે.— ૮

મસ્તી છે બાલકનો બાપીકો હક,
કંપા છે પીતાનો પવીત્ર લખ.—૯
બંદો ભુડો અગર નમન ચુકે,
(પણ) ખુરશોદ નહીં તેનાથી કીરણ ચુકે.—૧૦

૨૮

(ભરવ-પદ.)

“ મયહુંહારો જનસે મહલાકે નામપે શીદા ”—એ રાહ.
રબુ છું બામદાદમાં, સેવામાં તારી જનથી,
ચહું મોરાદ હીલની, તું પાક ચજદાનથી.—૧
આ ઝાડ પહાડ જીવજંત, ઝરા હવા કુદરત કુલ,
જોઈછું ગમખાર મસ્ત, જોદાઈ ભક્તી ધ્યાનથી.—૨
બનું હું પાપી જો રહું, તુંજ મેહરબાનીથી ગાફેલ,
ચુકું જો ભક્તી તારી તો, ઠરું કમી હેવાનથી.—૩
બખશ ગુનાહ ને દે પનાહ, દેખાડ રાહિરાસ્ત બસ,
વધાર સુખ સહુની સાથ, નવાજ ખાનપાનથી.—૪
છું મજદયસની તાબેદાર, સુદરેહ કુસ્તીના બંદ સાથ,
થવા ન દે તું વેગલો, એ દીનનાં કરમાનથી.—૫
બચાવનાર બખશનાર, ગણું તને હું એકલો,
શોધું સરસ બીજો હું કોણ, રે તુંજ નેગેહુબાનથી.—૬
બનાવ રોજ બખતાવર, ને સાલો માહ સુખારક,
બચાવ જાન તનને, બદી ગુનાહ ને જીઆનથી.—૭

જીવાડ નેકનામી સાથ, સુલેહ સંપજ શાદી સાથ,
મહું સુરખરૂઈથી તુને, ગુજરી આ જેહાનથી.—૮
કીધી રોશન જેમ દુનીઆ, તેં ખુરશેદી તેજથી,
જીગર ને ઘરતું મુજનુંકર, રોશન મીનો ખખનથી.—૯

૨૯

આશને દરવાજે પણ થયો નીરાશ,
આનંદનાં રાજમાં પણ રહ્યો ઉદાસ.—૧
ભોમીઆની પાછલ પણ પડ્યો ભુલો,
સુલેહનાં ઘેરમાં પણ વેઠ્યો કંકાસ.—૨
અતર શીશીથી પણ સુંઘી દુરગંધ,
મીઠાસનાં ફલથી પણ ચાખ્યો કડવાસ.—૩
નફાનાં બાબરમાં પણ પામ્યો ખોટ,
લલાઈને મંદીરે પણ ભેઈ ભુંડાસ.—૪
મોહબતનાં મોહથી પણ સુન્યો ધીકાર,
નીરભયના ચોકમાં પણ દેખ્યો તરાસ.—૫
હારી એ રીતે સઘલાંથી ખુરશેદ,
રહેમના ખોદા ! અંતે આવ્યો તુંજ પાસ.—૬

વાંજ્યાં આ વૃક્ષને પુલ કલથી સણુગાર,
નખલાને તનમનનાં બલથી સણુગાર.—૧

બાલે છે જોખન, બદ વાંજ્યાપણું,
સુંદરીને બાલક દુધમલથી સણુગાર.—૨

કાટે છે ધરતીનું પેટ, ખમતાં તાપ,
તેને મેઘનાં મધુર જલથી સણુગાર.—૩

હારેછ હોંમત લશ્કર શત્રુ સામે,
તેને બાહાદુર જેનરલથી સણુગાર.—૪

પાલી વક્ષાઈ મરવા સુતોછ આશક,
તેને દીલખરની બગલથી સણુગાર.—૫

બનેછ બુઠી, મરદાનગીની શમશેર,
તેને મુઢઈની કતલથી સણુગાર.—૬

મુરખાનાં ગામમાં રહી કાબેલ જુરેછ,
તેને એલમી મંડલથી સણુગાર.—૭

સઘલી ભરતી છતાં થાયછ દુખી જેહાન,
તેને ખુરશેદના અંમલથી સણુગાર.—૮

આશાનું કીરણ એક બાકાત નથી,
પગલું ઉઠાવવાની તાકાત નથી.—૧

ઉપાય અકસીર કર, ખોદાએ-જેહાન,
મુજમાં તે કરવા લીઆકાત નથી.—૨

બખશ કંઈ પુરસત ને ફરાગતી,
(જો) હીસેછ ઉપાય તો ફરાગાત નથી.—૩

ગરક છું સરતાપા દુખ મેલાપમાં,
સબબ તુંજ લકતી મુલાકાત નથી.—૪

બનીછ આ જીંદગી એક લેદ તલેસમ,
જગમાં તેવો કોઈ તલેસ્માત નથી.—૫

બાણેછ તું વધુ મુજ યોલવા કરતાં,
સુખન મારામાં શરાહુગાત નથી.—૬

નામે છું ખુરશેદ, પણ વજુદ અંદર,
રોશની શક્તીનો એક ચલકાટ નથી.—૭

ભાગ ૨ જો.

—:૦૦૦:—

જીવ શિક્ષા રૂપી વચનો.

૧

ના રેહુ જગથી ગાફેલ-જરા બોધ લે ઈન્સાન !
ના થા જીતી બહેલ-જરા બોધ લે ઈન્સાન !—૧
છે આ જગ બેવફા-નથી રસ્તો સફા,
છોડ ધરપજ ને ધાંધલ-જરા બોધ લે ઈન્સાન !—૨
જ્યાંથી જોઈએ ત્યાં ભેદ-કાવાદાવા ને પેચ,
વધ સંભાલી આગલ-જરા બોધ લે ઈન્સાન !—૩
છે શત્રુઓ પુઠે-જમડો જીવડા લુટે,
રેહુ જોતો પીઠ પાછલ-જરા બોધ લે ઈન્સાન !—૪
ચાલે જળરાતું રાજ-થાય નળલા તે તારાજ,
ઊંઘાડ આંખ ને અકલ-જરા બોધ લે ઈન્સાન !—૫
પડે ઈન્સાફ નીચે-ચઢે મતલબ ઊંચે,
ખોલી કાન ને સાંભલ-જરા બોધ લે ઈન્સાન !—૬
છે આ સંસાર આડો-અને વેહેવાર ગાંડો,
છોડ બેઠં'ગું મંડલ-જરા બોધ લે ઈન્સાન !—૭
છે ટોટાના સોદા-ડગલે પગલે ગોદા,
શું તું કરશે હાંસલ-જરા બોધ લે ઈન્સાન !—૮

છે બહારીનો દોર-ફાવે હેંકાર ને તોર,
 રાખ તું નેકી ફાજલ-જરા બોધ લે ઇન્સાન !—૯
 સર્વે સુખના રસ્તા-થાયા આંધા ખસ્તા,
 રેડુ લકતીમાં દાખલ-જરા બોધ લે ઇન્સાન !—૧૦
 છે પુલોમાં કાંટા-ને દોસ્તીમાં આંટા,
 રાખ ફરેશ્તો મવકલ-જરા બોધ લે ઇન્સાન !—૧૧
 જો અસ્તોદય ખુરશેદ-રાખ બોદાપર ઉમેદ,
 ધર સખર ને તવકલ-જરા બોધ લે ઇન્સાન !—૧૨

૨

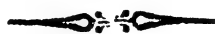
ફરેશતાઈ તે દીલ, જે બીજાં દીલ કાજ,
 ધરાવે દીલસોજ દયા ને દાઝ;—૧
 બને જે પડતાંનો ટેકો સાબેત,
 જખમીપર મલમ, ને ડુબતાંનું આજ;—૨
 નીરાધારનો આધાર, નાચીજની ચીજ,
 તરસ્યાંનું જલ, ને ભુખ્યાંની ખાજ;—૩
 બોહે આપ લાલો પરલાલને ખાતર,
 ખમે દુખ જેથી, ધરે તેથી લાજ;—૪
 બલે, રંક રણમાં નીષફલ થતાં,
 સાંખે મુફલેસોના ધાસા ને નાજ;—૫
 માને મોજ ગરીબની ગમત અંદર,
 વરસે બીન માગવે, પણ કરે નડીં ગાજ.—૬

હોય જેની છાતીમાં એ દીલ ગોહર,
મુકલેસ છતાં તેને ગણુજે માહારાજ.—૭
હોય જેનાં દીલમાં એ નેકીનું નુર,
માથે તેને બાણુજે ખુરશેદી તાજ.—૮

૩

એબ્લીસ તે દીલ, જે દેખી દીલ તખાહ,
માને મગરૂરી, મસ્તાની, મજાહ;—૧
સુને નહી દુખીનો જલતો પોકાર,
રડતાંની આંખપર નહી કરે નેગાહ;—૨
લીએ જે સીંહ કાળે બકરાંના ભોગ,
ખીટે તો ઉખેડી કરે ફના;—૩
પડ્યાં પર મારે પાટું બેઢરેગ,
હુંમેશાં રહે અદેખું કીનેખાહ;—૪
રંકની નાચારીપર હુસી પુલે,
આશ્રીતપર ચલાવે બુદ્ધી સત્તા;—૫
અર્ધી દર્ધ માંગે રૂખ્યાનું હેસાન,
મારે ટકકોરાના વેરમાં ગોલા;—૬
હોય જેની છાતીમાં એ દીલ કાતેલ,
માનવી નહી તે, તે તો ઝેરી અજદા.—૭
ઘરણુથી જેમ ખુરશેદ રોશની છુપે,
પામે તેમ એ દીલથી જાંઘગી જફા.—૮

જીવ ગયો કે પછી દુન્યાએ-દુન,
જોઈ લેવી વગર અરથનું એક મુન.—૧

જીવનો નુકતો રાખેછ આવાજ ને અર્થ,
ભુસરાયો નુકતો કે નકામી “નુન.”†—૨

રજ સમાન છે ત્યાં દોલત ને દમામ,
મુલ પામેછ ફકત ત્યાં લલાઈ ને પુણ.—૩

જાન ગયો કે સર્વે ઈન્સાન એકસાન,
નહી ચાલતો ત્યાં રંક ને રાયનો કાનુન.—૪

ફરક ત્યાં રહેછ ફકત કર્તુકોનો,
પુણવાન તે મોટો, ને પાપી જાનુન.—૫

મુલ પામેછ ત્યાં ધર્મ, લકતી, નેકી,
ધીકરાયછે જુઠાઈ જુલમ ને જનુન.—૬

છે સર્વે એ અંતને આધીન બેશક,
છટકે નહી કારન, હારન, અફલાતુન.—૭

છે આધીન એને શાહુજાદી પરી,
તાજવર હોમાય ને દીનદાર કેતાયુન.—૮

છે આધીન એને સઉ જાત ને ધરમ,
હીંદુનો વીકમ, ઇસ્લામ હોમાયુન.—૯

† “નુન” એક મીઠાં સાયનો ફારસી અક્ષર છે.

ધસડે છે એતીથી મીનો તરફ,
 ઇન્સાનનાં રવાનને જમની જેહુન.†—૧૦
 ઉગ્યું તે આથમવા કાજ, એ સત માન,
 આપેછ એ ધડો ખુરશેદ બીન-સખુન.—૧૧

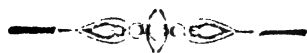
—:૦:—

૫

આશ છોડી માણસથી, ખોદાપર બાંધ,
 મેલવશે બહુ, પ્રથમ થોડાંપર બાંધ.—૧
 જીંદગી કર પાસ, રહી બે પગપર સવાર,
 આધાર ના ચોપગા ઘોડાપર બાંધ.—૨
 તરાય તો તર બાંધે, યા મુગો ડુબ,
 બચવાની આશ ના “લે”સ પુછડાં”પરબાંધ.—૩
 શુકર કર, જીવવા કાજ બાંધને થુલું,
 નજર ના તંગદીલના મેંદાપર બાંધ.—૪
 મુશ્તાક રેહુ સ્વતંત્ર મજુરીપર,
 લોલ ના ગોલામ કરનાર ચોધાપર બાંધ.—૫
 મગરૂર દીલદારથી ઉઠાવી લે દીલ,
 દીનદાર ને દીલસુઝ તે દીલબાહુપર બાંધ.—૬
 ચાહુતો હોય રોશની તો ખુરશેદ વીનવ,
 ઉમેદ ના ચંદરના ચોલાપર બાંધ.—૭

ખોદાની મેહુર છે સઘલી તરફ,
 કુદરતની લેહુર છે સઘલી તરફ.—૧
 ન કોઈ જગ ખાલી, ન વગ ખાકી,
 માફી ને ખેર છે સઘલી તરફ.—૨
 શુ' દરયા કે પહાડ, શુ' જંગલ રાન,
 પ્રાણીનાં ઘેર છે સઘલી તરફ.—૩
 સંકટનાં ખ્યાલાં ઝેરી મધે,
 સુખ અમૃત સેર છે સઘલી તરફ.—૪
 અગ્ની, સોસનાં ને તૃષ્ણા સામે,
 બચાવની નેહુર છે સઘલી તરફ.—૫
 સરગરદાની ને સંકટ પાછલ,
 આશ્રાની ઠેર છે સઘલી તરફ.—૬
 નીરાશીના તે બંધ ગુફામાં,
 આશનું ઉજેર છે સઘલી તરફ.—૭
 જીદાઈનાં જલમ વેરાન પુઠે,
 મેલાપનાં શેહુર છે સઘલી તરફ.—૮
 અભાગની સીહા રાતને છેડે,
 ખુરશેદની ફેર છે સઘલી તરફ.—૯

૭

પુર્સતના દહાડા ગફલતમાં ગયા,
 સુખવાસી દાહિકા ફેકટમાં ગયા.—૧
 નહી પલાયો ધર્મ, નહી થઈ કંઈ ભલાઈ,
 અફસોસ ! કંકાસ ને પુર્કતમાં † ગયા.—૨
 નહી ભોગવાઈ બર્કત—શી ખુરી સરજત !
 દીલ હાય મારી કહે : હુર્કતમાં ગયા.—૩
 નહી થઈ કંઈ ભકતી— નહી કુદરત અભ્યાસ,
 હેફ કે બટરાગ ને બટપટમાં ગયા !—૪
 નહી ચાખ્યો રસ વસંત છંદગીનો,
 રંગ તે વસંતના કયામતમાં ગયા.—૫
 નહી ખુજ કદર શુભ સંભોગોની,
 પામશે શું રહી ?—મુક્તમાં ગયા.—૬
 છે દીન પાંચ બાકી—લઈ લે “ખુર” લાભ,
 નહી તો બાણ, તેથી દયાનતમાં ગયા.—૭

—* * *

૮

તરસથી મર; નાતરસ પાસ ના માગ,
 જીવવાનો ખુક નામરદ પાસ ના માગ.—૧
 ગરજની અઘડી વેઠ સખુરીથી,
 રંજમાં મદદ બેગરજ પાસ ના માગ.—૨

પડી દુખ ખાટલે, કાઠ રીળી વખત,
 દવાનો ગોટ બેઢરદ પાસ ના માગ.—૩
 ફાટવા દે અન્યાયથી ઉમેદનું દીલ,
 હક ને ઇન્સાફ બેઢરદ પાસ ના માગ.—૪
 જીંદગી કર ખતમ, બહી પતંગ સમ,
 મોહબતનો કોલ તુંદ બેગમ પાસ ના માગ.—૫
 બેહતર કે અથડે ખોટા ખ્યાલમાં લોક,
 અપમાન બદલો બેશરમ પાસ ના માગ.—૬
 વરસાવ તું તુર સઉપર સરખું, ખુરશેદ,
 નમાજનો હક બેમજહૂબ પાસ ના માગ.—૭

૯

બેરહેમ આ દુન્યાનું મોહકું નીવાર,
 સુખ તને મલશે કીરતારને દવાર—૧
 નચીંતાઈ ફેકટ આ જગમાં ના શોધ,
 પામશે બસ અજલને દબામે કરાર.—૨
 ઇન્સાફની આશા ના માનવીથી રાખ,
 ચોખ્ખો તે મલશે દાદારની દરબાર.—૩
 શક્તી ને સાથીપર રેહ ના નચીંત,
 રાખ ફકત ખોદાની મેહુર પર મદાર.—૪
 રનેહી ને સગાં શાનાં ને દેનાં?
 મતલબનાં સાથી, સઉ જરનાં દીલદાર.—૫

છે આ ઉતારાનું ઉસ્યાલું ઠામ,
મીનોઈમાં જાણુ તારૂં ખરૂં ધરખાર.—૬
અપાય તેમ આપ નુરની બખશેશ ખુરશેદ,
ન રાખવે લજન પુજનની દરકાર—૭

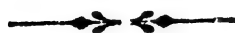
૧૦

વખત તો કર્યો પણ ઇન્સાનખી,
વીચાર તો કર્યા પણ ઇમાનખી.—૧
જઈ અસલી જાદુ, વીદ્યા જાદુ થઈ,
પૃથ્વી તો ફરી પણ આસ્માનખી.—૨
આદ્યો છે સ્વાર્થ ને નાસ્તીકનો દોર,
આંખ તો ફરી પણ ધરમ ધ્યાનખી.—૩
બદલાઈ ગઈ કુલ ચીજની હાલત ને હદ,
કોઠાં તો કર્યાં પણ ગુણ શાણખી.—૪
લીધા માનવીઓએ જીનના અવતાર,
ઇન્સાન તો કર્યાં પણ હેવાનખી.—૫
બદલાઈ રેવાજો ને નીકલી ફેશન,
મુખાં તો કર્યાં પણ વીદવાનખી.—૬
પગલર થઈ વફાની જગે જફા,
સ્નેહી તો કર્યાં પણ દીલજનખી.—૭
ક્યામત જે કહેવાય છે તે શું છે એજ ?
અહુ તો કર્યા પણ ખુરશેદ ચાનખી !—૮

દીલ રાખ તું મોટું જેમ અણહુદ દરીઆવ,
 દલદેસરી દુખ તેને તલ્યે સમાવ.—૧
 અપમાનો, આફતો, ઈન્ન, અસુખ,
 સોસી સબુરીથી, કર ત્યાં જમાવ.—૨
 અડઅડ ના તે માટે, કર ના તાણતોડ,
 ખામોશ રહી સઉ તેનાં પેટમાં હોમાવ.—૩
 રેહુ રાજી ખુશી જે પડે તેપર,
 યોજા સરપર, ફટકા પીઠપર, ઉઠાવ.—૪
 ઉભરાઈ નદી પેરે, સહેજમાં ના ફાટ,
 ધર દરીયા પેરે ગંભીરતા ઠરાવ.—૫
 યેસખર થઈ, છોડી રખનો એતખાર,
 ગેતી કાજ મીનોઈના લાલ ના ગુમાવ.—૬
 કોહવા દે ગમથી તું પેટ ગમે તેમ,
 સપાટી ઉપરનો શાંત રાખ દેખાવ.—૭
 માણુસાઈજ નહી, એ ફરેશતાઈ છે,
 એમાંજ છે દુખી જીંદગીનો ટકાવ.—૮
 હેરત થઈ કરશે ખુરશેદ આફરીન,
 સાથે મદદના કીરણનો છંટકાવ.—૯

નહી જેનો કોઈ તેનો ખોદા વાલી,
 જંગલની ઝાડીનો ખોદા માલી.—૧
 હીણાને પણ હોય છે જગમાં ચાહનાર,
 ચંદ્રથી ચંદુવાય છે રાત્રી કાળી.—૨
 ખાલી તે ખાલીજ નહી રહેતું સદા,
 લીલાણુથી ભરાય છે જગ ખાલી.—૩
 પાનખરથી ધુજ ના, ઓ પુરા ઝાડ!
 વસંતમાં પીલવાશે ચુકકી ઘડાલી.—૪
 એક વાર પણ જોશે તું જગમાં ભલાઈ,
 સગનમાં વપરાશે કોઈ દી થાલી.—૫
 ખેર, નથી માત્રીમાં ખરીદદાર તો,
 ખોદાથી પામશે તુંજ આશા બહાલી.—૬
 વેરાનમાં પણ વસેછ ખોદાની મેહર,
 ખ્યાલમાં પણ મેલવેછે મજાહ ખ્યાલી.—૭
 દુખની સીડાઈમાં પણ પ્રકાશશે સુખ,
 ગારમાં જેમ પહોંચેછ ખુરશેદની લાલી.—૮

ચાહે તું કે દુખના હુમલાથી બચે,
 તો રેહ આ નસીહતના કીલા વચે:—૧

સચ્ચાઈનો પલ્લવ તું હરગેજ ના મેલ,
 ખેલે તો બસ બાજી લલ્લાઈની ખેલ.—૨
 સંતોષને કર તું જીગરનો સાથી,
 બની રેહુ સદા ધરમનો નાતી.—૩
 ઉસ્યાલા ટુકડાથી રેહુ દુર સો ડગ,
 ગાડીથી ગણુ ખેહુતર જાતીકા પગ.—૪
 ઠેરાવનો કીલ્લો તું પથ્થરનો બાંધ,
 તુટેલી હાલતને હેકમતથી સાંધ.—૫
 હીંમતને કર તું બચાવનું હથ્થાર,
 નસીબના ડાંગપર રેહુ શુકરગુજાર.—૬
 નીંદકની નીંદાને પગ તલે ચાંપ,
 પાછલ નાખ ભુકતાં, ને રાહ આગત માપ.—૭
 સંકટનો બોજ મોટાં મનથી ઉઠાવ,
 દુખોના જખમ લકતીથી રૂઝાવ.—૮
 આલમને આપતો રેહુ કાયદા ખુરશેદ,
 નહી રાખતાં તેમનાથી ન્યાયેગની ઉમેદ.—૯

શકતી છે એટલી આ ફલક* અંદર,
 આફત ઉલટાવે એક પલક અંદર.—૧

બન્યા છે દાખલા હુબરો હુબર,
 કુદરત અંદર ને આ બલક અંદર.--૨
 અંધકારના ચોરડા થાયછ રોશનીના હાલ,
 રહેછ વલી અંધકાર ઝલક અંદર.--૩
 દેખીતો દુખી, પણ સુખી છે તે,
 રળ જેનાં દીલ અને હલક અંદર.--૪
 રળ તું રટે તો મલકથી† ચઢે,
 રૂપ તારું ફેરવાઈ જાય મલક† અંદર.--૫
 ફાકટ ના ફાયદો શોધ જડ જથામાં,
 ગુણ ગેળી છે કતરા અરક અંદર.--૬
 ઝટ વારમાં પ્રકાશશે પાછો ખુરશેદ,
 નડશે ઘરણુ કયાં તક, ઝમક અંદર?--૭

૧૫

એક દીપકમાં કીરણ હુબરો હુબર,
 એક દીપામાં જીવજંત હુબરો હુબર.--૧
 રે રળ ! તુંજ પેદાશનો શું કાઢું શુમાર ?
 એક રેતીમાં રજકણ હુબરો હુબર.--૨
 તુંજ નાચીજ પેદાશમાં હું જોઉંછ મોટી જગ,
 એક જીવડામાં ચીતવન હુબરો હુબર.--૩

તુંજ નાચીજ પેદાશમાં પણ મોટી મજાહ,
 એક રૂવાંમાં ગુંથણ હજારો હજાર.—૪
 તુંજ નાચીજ પેદાશમાં પણ મોટી કલા,
 એક લેહકીમાં નાચણ હજારો હજાર.—૫
 છે નાચીજ જે પેદાશ તેજ મોટીનું મુલ,
 એક ખીચાંમાં ઉત્પન હજારો હજાર.—૬
 બહુ નાચીજ ચીજો મલી બન્યોછ ખુરશેદ,
 એ ચીજ સઉથી બલવંત હજારો હજાર.—૭

૧૬

ગુલરૂબની ખુબી શું જાણે અપંગ ?
 બેહરાને કેમ રીઝવે સારંગી ચંગ ?—૧
 દર્દીની કદર શું ખુજે બેદર્દ
 ઘામટ કેમ પીછાણે ગમાર ને ગંગ ?—૨
 ખુબખ મન કાગડો ને કોયલ એકજ,
 કાચગર શું પીછાણે ઘવેર ને નંગ ?—૩
 નકટો* શું જાણે ગુલ† ગુલમોહરનો ફેર ?
 જંગલી કેમ વર્ણવે હીરા ને સંગ ?‡—૪

* નકટો એટલે સુંધવાની શક્તી વાળનો, અહીં સમજવા.

† ગુલ એટલે ફુલ.

‡ સંગ એટલે પથર.

ખુનરેજ કેમ માને સુલેહમાં સવાળ ?
 બાયલો શું વખાણે શમ્શીર ને જંગ ?—૫
 નચીંત શું ખુજે ચીંતાતુરનો હાલ ?
 બેગમ શું ગાયે મોહબતબાજ પતંગ ?—૬
 ધ્રુવડ કેમ ધ્રુવે ખુરશેદનો ઉદય ?
 નેકને કેમ નીલાવે દુન્યા દોરંગ ?—૭

૧૭

શું આવ્યો વખત આ ઉંઘો અવર !
 નહીં ધરમનો ધાક—નહીં ખોદાનો ડર.—૧
 નહીં નીતીનો ખ્યાર—નહીં ભલાઈની હોંસ,
 નહીં સુખમાં શુકર—નહીં દુખમાં સખર.—૨
 નહીં વડીલનું માન—નહીં ખુદાનો ટેક,
 નહીં રંકની દયા—નહીં ગુણની કદર.—૩
 નહીં પાપનો ધીકકાર—નહીં પુણ્યની પ્રીત,
 નહીં નારીમાં લાજ—નહીં નરમાં વકકર.—૪
 નહીં મનમાં સફાઈ—નહીં હીલમાં ઈમાન,
 નહીં રીતમાં અદબ—નહીં સાચપર નજર.—૫
 નહીં ખાણમાં રસ—નહીં ધંધામાં કસ,
 નહીં ઝેમતમાં જશ—નહીં ખીસામાં જર.—૬

નહી દોસ્તમાં વક્ષા—નહી બેગમમાં ગમ,
 નહી બહેવારમાં ન્યાય—નહી હૈયામાં “હર”—૭
 નહી લકતીનો ભાવ—નહી ખુરશેદની ન્યાએશ,
 નહી ફલમાં લેહજત—નહી શીપમાં ગોહર.—૮

—:૦:—

૧૮

લોભ છોડ કે થશે તું મનનો રાજ,
 વેર તજ કે વાગશે તું જ જયનાં વાજ.
 નેકી ધર, થાશે તું ખોદાનો દોસ્ત,
 ઇમાન રાખ, ફલશે તું જ દીલની આશા.
 ગરવ છાંડ, તું જ આબાદીના કીઆરા,
 રહેશે સદા ફલતા ખીલતા તાજ.
 મોજ મુક કે રહેશે આત્મા તારો ખુશ,
 અને સાંધા તું જ બદનના સાહાજ.
 મોટાઈ મેલ, બચશે તું દુશમનીથી,
 ઘોંકા દુન્યાના ન ભેશે ઝાંઝા.
 બદી છોડ, થાશે તું જ જીવતર સફલ,
 મતલબ તજ, ખમવા નહી પડશે ધાસા.
 હસદ છોડ, પામશે તું આલમનો ચાહ,
 ઉડશે ખુરશેદ તક તું જ નામની ધજ.

—૦૦૦૦૦૦૦—

બસ, ગરીબી ગુજાર તું ગમ ખાઈને,
 દુખ ઉઠાવ તેનાં, કડવો દમ ખાઈને.
 છે એમાંથી મોટાઈ ને મરદાનગી,
 ફર સુરખરૂ, મલે તે કમ ખાઈને.
 નહીં મલે તો મરવું ભુખ વેઠી લલું,
 પણ ધીકારવો નીચ દુકડો, સમ ખાઈને.
 જો આવે રડવું તો રડ છુપો રખ પાસ,
 પણ જાહેરમાં હસ આંખનાં નમ ખાઈને.
 નાખાતો હરામ, ખુરશેદ, જીવ જાય તો શું ?
 તે લેશે પાછું, તુંને જમ ખાઈને !

આશા છે માનવીની મોટી દોલત,
 આશા છે ગરીબનાં ઘરની બર્કત.—૧
 ખુશનુમા ચેહરાની રૂતુ વસંત,
 આંડોને ખીલવીને કરે ફલવંત;—૨
 તેમજ ગમ ખેજનથી સુકાયલું જન,
 આશાથી શાંત રાખી શકે છે મન.—૩

આશા છે જીંદગીના ખરા હાથ પગ,
 આશા બીન ચાલે નહી કોશેશની રંગ.—૪
 આંખો વણુ થાય જેમ નકામું માણસ,
 દીપક વણુ રહે જેમ અંધારૂ ક્ષાનસ;—૫
 આશા વણુ ઉલટ તેમ અપંગ છે,
 સંસારનાં ચીત્રમાં આશા રંગ છે.—૬
 આશા એ ઉલટનું ખેંચાણુ છે,
 આશા આબાદીનું ચોગાન છે.—૭
 આશાથી બને છે નહી કામનાં કામ,
 આશાથી દીપે છે નહી નામનાં નામ.—૮
 ખાલી નહી આશાથી હશે કોઈ દીલ,
 આશા જ્યાં નહી તે તો દીલ સીડા કીલ.—૯
 આશાનાં આકાશમાં ખુરશોદ ફરેછ,
 આશાના દર્યામાં જીંદગી તરેછ.—૧૦

૨૧

દોરંગ દુન્યાના શું ઉંધા દેખાવ !
 મોટાંની મંમત તે ગણાય ઠરાવ.—૧
 ગરીબનો ઠરાવ તે ગણાય મંમત,
 મતલબી લોકથી એ પામે સંમત.—૨

મોટાંની મુખાઈ તે ગણાય ડહાપણ,
 ગરીબનું ડહાપણ તે ગણાય ખાપણ.—૩
 મોટાંનું તર્કટ તે ગણાય કલા,
 ગરીબની કલા તે ગણાય ખલા.—૪
 મોટાંની હુટફાંટ તે ગણાય છે હક,
 ગરીબના હક તે ગણાય છે ના—હક.—૫
 મોટાંની મગફરી ગણાય છે ટેક,
 ગરીબનો ટેક તે ગણાય અવીવેક.—૬
 મોટાંની જુઠ્ઠાઈ ગણાય મંત્રી,
 ગરીબ મંત્રી ગણાય તર્કટી.—૭
 મોટાંનો ફાંટો તે ગણાય કાનુન,
 ગરીબનો કાનુન તે ગણાય ઝનુન.—૮
 મોટાંની અનીતી ગણાય મળહ,
 ગરીબની મળહ હીણાય જાળજા.—૯
 મોટાંની બકબક તે ગણાય ભાપણ,
 ગરીબનું ભાપણ તે ગણાય ભુકણ.—૧૦
 મોટાંનું કપટ તે ગણાય ખરહક,
 ગરીબનો ગુસ્સો તે ગણાય કપટ.—૧૧
 મોટાંનો ટુકડો તે ગણાય સખાવત,
 ગરીબ સખાવત ફીસ્યારી ફેકટ.—૧૨
 મોટાંની હજમત ગણાય હુનર,
 ગરીબનો હુનર તે ધુલ ને ઢેફર.—૧૩

મોટાંનો અધરમ તે ગણાય ધરમ,
 ગરીબનો ધરમ તે ગણાય કરમ.—૧૪
 મોટાંની ફીસ્યારી ગણાય ફેશન,
 ગરીબની ફેશન તે ગણાય વ્યસન.—૧૫
 મોટાંનું ઉંધું તે ગણાય સુંધું,
 ગરીબનું સુંધું તે ગણાય ઉંધું.—૧૬
 મોટાંની શ્રીકર તે ગણાય સંકટ,
 ગરીબનું સંકટ તે ગણાય હુમ્મગ.—૧૭
 મોટાંને ઠેસ તે ગણાય અકસ્માત,
 ગરીબ પગ ભાગે તે હસવા ભોગ વાત.—૧૮
 મોટાંનું હોય જે જે, તે તે વાહવાહ !
 ગરીબનું છટ છટ ને તોળાહ તોળાહ !—૧૯
 ઉગતા યુરશેદને સડે નમે ભણે,
 નમતાને કોઈ નહી કશામાં ગણે.—૨૦

આદમ છે નસીબના દગાથી બેનર
 મીત્રાઈ છે મીત્ર બેવફાથી બેનર.—૧
 અકલ ભેડે ધરાવે છ દુખના એલાજ,
 તોએ તે એલાહી કબીલી બેનર.—૨

કીર્તી છે અમર, સુરખર, ને સમર્થ,
 તોએ તે શતરૂ અદેખાથી બેળર.—૩
 ઇન્સાફ છે લાલચથી ઘણી વાર આજેજ,
 સચાઈ પણ વગજગ ને સતાથી બેળર.—૪
 એલમ તોડેછ વેહમ ને અજ્ઞાનનો અમત્ર,
 તોએ રહેછ અજમાશના હુમલાથી બેળર.—૫
 ધરમ બેકે કરેછ ઇન્સાનનું તારણ,
 તોએ તે તકરારના મારાથી બેળર.—૬
 સંભોગથી કાવેછ બળવાનપર નીર્બળ,
 ખુરશેદ છે રાહુના ઘેરાથી બેળર.—૭

૨૩

કસાઈમાં દયા ને દાઝ ક્યાંથી હોય ?
 વેશયામાં નીતી ને લાજ ક્યાંથી હોય ?—૧
 ધુવડમાં ના શોધ તું રાગ અને નાચ,
 રાંડીમાં નખરાં ને નાજ ક્યાંથી હોય ?—૨
 છકેલ મંડલમાં ના શોધ કદરદાન,
 દરીઆમાં હોમા ને બાજ ક્યાંથી હોય ?—૩
 તરવાની છોડ આશ, થા ડુબવા તૈયાર,
 જમીનપર કીસ્તી ને ઝાઝ ક્યાંથી હોય ?—૪

કમનસીબ પારસી ! રાખ દીનપર મદાર,
વતનજ જ્યાં નહી ત્યાં રાજ ક્યાંથી હોય ?—૫
તાજ પહેલાં કર તું ખુદ સરની સંભાળ,
સરજ નહીં મળે તો તાજ ક્યાંથી હોય ?—૬
લોગવ શ્યાલામાં દુખ હીમનું ખુરશેદ,
એ રૂતમાં વરસાદ ને ગાજ ક્યાંથી હોય ?—૭

૨૪

નસીબ એક હેવાનને આદમ કરેછ,
પૈસા એક ધામટને હાકમ કરેછ.—૧
મતલબ આ પીતલને સોનું કહેછ,
હિંકાર એક ન્યાઈને જલમ કરેછ.—૨
“ગરજ આ ગધાને માટી” ગણે,
ખુશામદ અલણને આલેમ કહેછ.—૩
સણગાર દેય હળસણને પરીનું રૂપ,
ભપકો એક ભામટાને ખાલમ કરેછ.—૪
મુર્ખાથી છટેલ તે બને જોગમ,
મંમત એક કાફરને હાતમ કરેછ.—૫
હસદખોર ગણાવે “રવી” ને રાહુ,
સંજોગ એવાં કૈતક માલમ કરેછ.—૬

૨૫

વધાઈ લો, દોસ્તો ! આજ સાલ મુખારક,
 સાલ મુખારક—નવા ખ્યાલ મુખારક.
 રહેવા કરતાં જરના જોરે બેઢદ,
 દહીં ને મીસકીન આ હાલ મુખારક.
 ખાવા કરતાં શક્કર બદખાહને હાથ,
 ખેરખાહને મોહડેની ગાલ મુખારક.
 તોડવા કરતાં સાચી મોહળતનો ગાંઠ,
 બુદ્ધાઈનાં દુઃખ ને જંજલ મુખારક.
 લેવા કરતાં શમશેર કાપવાને સર,
 ધરવી હાથ બચવાને હાલ મુખારક.
 ચાખવાના કરતાં ઉચ્ચાલાં મીઠાન,
 જાતીકો રોટલો ને વાલ મુખારક.
 ઉગવા કરતાં નાકેસ ચંદ્ર ને શ્રહ,
 ખુરશેદનો જાસ્ત સંધ્યાકાળ મુખારક.

૨૬

મુઠ્ઠી સખી નરની, રે ! જર ખીન ખાત્રી છે,
 પંજ શુરવીરોના ખંજર ખીન ખાત્રી છે.—૧
 છે ખડતલ ઝાડો પણ ફલ પુલધી બેનીઆજ,
 નાબુક સીધાં સર્વો, સમર * ખીન ખાત્રી છે.—૨

ઘરેણાથી ગરકાવ આજે વેશીઆ પાતર,
 તન પતીવૃતાનાં જેવર ખીન ખાત્રી છે.—૩
 છે અજ્ઞાનની અભરાઈ કેતાળોથી ભરપુર,
 હાથ એલમખાળેના દક્ષતર ખીન ખાત્રી છે.—૪
 પામે છે ખેરાક ખુશ, હાજત ઉપરાંત પાપી,
 પેટ પરહેજગારોનાં ભાખર ખીન ખાત્રી છે.—૫
 ભવાયા ને લહુવા છે શાહના હુમનશીન,
 કીસમત શાયરોનાં કદર ખીન ખાત્રી છે.—૬
 આપેછ ખેદાઈ કાયદા કુલ જે હાનને ખુરશેદ,
 પણ તેની બનાવટ ખગર ખીન ખાત્રી છે.—૭

૨૭

જગની વખાણુપર પુલ્યો તો મુઓ,
 જીલની નીંદાથી ભુંડ્યો તો મુઓ.—૧
 જીલ એ છે ચકાંત, ખત્રીસી ચક્રમ,
 અન્યો એ ખેડ વચ કોલ્યો † તો મુઓ.—૨
 ચઢ ઉતર જગની છે હીંડોલા સમ,
 એ હીંડોલાપર જુલ્યો તો મુઓ.—૩
 સમજ નાદાન દોસ્તને વેડુસી, સંભાલ,
 અંતર લેદ તે પાસ જુલ્યો તો મુઓ.—૪

એક ચુક પણુ કરેછે જીંદગીનો નાશ,
 મેલતાં એક પગલું ચુક્યો તો મુઓ.—૫
 વાપડ હર ચીજ તેની ઘટતી જગે,
 જગલમાં લીધો મહુલ્યો તો મુઓ.—૬
 ભરશે નજીસ ઠુકથી આંખ અતે તન,
 નુરમંદ ખુરશેદપર ઠુક્યો તો મુઓ.—૭

૨૮

ખામોશ રહી જોયા કર દુન્યાનો ખેલ,
 પકડાવો પામવો એ સઉથી મુશ્કેલ.—૧
 દેખાય જો ખુશીના ફારસ એમાં,
 ફેકટ ના મલકાવતો છાલકું તુજ દેલ.—૨
 વલી જોઈ સંકટનાં હક્તેખાનો,
 બલી ના ખપાવતો જીંદગીનું તેલ.—૩
 જોશે જે હાલ, થશે કાલે તારાજ,
 હશે તે તારાજમાં કંઈ ચોર શામેલ.—૪
 હસવું નહી હલાલ, રડવું છે હરામ,
 હર વાતમાં ખુશી ને ગમીનો લેલ.—૫
 હશે આજ કેદમાં પગો તારા બંધ,
 કરશે તું કાલે ખુશ ગુલશનમાં સેલ.—૬
 જોશે નહી શીઆળે ત્યાં ટીપુ એક જલ,
 હતી જ્યાં ચોમાસે જલની મહા રેલ.—૭

એ શું ? એ શા કાજ ? એમ પુછવું ફેકડ,
 કુદરતની મરજી એ દુન્યાનાં ફેલ.—૮
 અક્કલ તુંજ, ખુરશેદ, ખોલવામાં એ લેલ,
 અઢશે નહી કરતાંને ઘાંચીના બેલ.—૯

—:૦:—

૨૬

દુન્યાના દર્યામાં પાર અહીં નથી,
 સંસારના સપ્નામાં સાર કંઈ નથી.—૧
 ધર્તી ધુળવ ગમે દર્યાઓ દોહવ,
 આખેર મટ્ટી સીવા ઠાર અહીં નથી.—૨
 એશક છે આલમ તુંજ બોજે આજેજ,
 (પણ) મોત મચ્છર પાસ તારો ભાર કાંઈ નથી.—૩
 મીત્ર ને મીત્રાઈ છે સુખન હવાઈ,
 જાતી નેકી સીવા ચાર કોઈ નથી.—૪
 શત્રુના મારથી તું ના થા આજેજ,
 શુનાહુના માર જેવો માર કોઈ નથી.—૫
 દુન્યાનાં બાજર છે નીંદાનાં ઠાગ,
 એકાંતવાસ જેવું બાજર કોઈ નથી.—૬
 ખુરશેદ, રાખ દીલથી ખોદાપર એતબાર,
 (એ) એતબાર બીન દીલનો આધાર કંઈ નથી.—૭

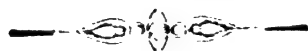
૩૦

આ રીખતાંના દયામણા પોકાર જુઓ,
 એ ગભરાટ ને હાય ને હોહોકાર જુઓ.—૧
 ના બાંધેા પાટાં આંખે, નાકે, કાને,
 એ ધુજરી, નાકઉતી, ને બોબાર જુઓ.—૨
 ના ઢાંકેા ગજવાં ને ના સાંતેા સંદુક,
 એ હાજત અને ભુખ ને સોબાર જુઓ.—૩
 ના બેડર રહેવેા બોદાઈ કોપથી, ભાઈઓ,
 રે ! ગચન પર જતી હાય ગોબાર જુઓ.—૪
 છે ફરજ તમ જોવાને સો વાર ગરીબ,
 મુઠ સો વારની વાત, અરે એક વાર જુઓ.—૫
 તમ મુલાકાતપર કરેછ જુદાં દાવેા,
 ના માત્ર મોટાંનાંજ ઘરબાર જુઓ.—૬
 જોઈ વીવેકની દુરબીનથી રાંકના ખાડા,
 તે પુરવા કાજ અનાજની વખાર જુઓ.—૭
 ના જોશેા તો પસ્તાશેા પાછળ ખચીત,
 ખસ જુઓ, રે દોલતના ભંડાર ! જુઓ.—૮
 નહી રહેશે કાયમ તમ ચઢતીના જુવાલ,
 નહી માનેા તો ખુરશેદના ફેરફાર જુઓ.—૯

૩૧

સાહેબ છે માથે-દીલ દેહશત ના રાખ,
 સરોશ છે સાથે-દીલ દેહશત ના રાખ.—૧

ઝટ તુટી જશે-કુલ દેવની જાદુઈ,
 નીરંગ છે પાઠે-દીલ દેહશત ના રાખ.—૨
 નાશ પામશે શેવટ-ભુંડાંની ભુંડાઈ,
 ભલાઈ છે હાથે-દીલ દેહશત ના રાખ.—૩
 જર નથી તો ખેર-ના ધર તેનો ગમ,
 કીર્તી છે ગાંઠે-દીલ દેહશત ના રાખ.—૪
 થઈને ખેવતન-જલ ખેડેછ તો શું?
 વતન છે કાંઠે-દીલ દેહશત ના રાખ.—૫
 ના મુશકેલથી ડર-ઉઠાવ ખતે પગ,
 કૃતેહ છે આગે*-દીલ દેહશત ના રાખ.—૬
 નમી જઈ ખુરશેદ-થઈ સીકાઈ તો ખેર,
 ચંદર છે રાતે-દીલ દેહશત ના રાખ.—૭

૩૨

દીન ઉગત આ દુનીયામાં નવા ફેરફાર ચાલુ છે,
 સમુદ્ર જેમ અકેક પાછળ મોજની હાર ચાલુ છે.
 ઘડી એક તમ સુનો ગાનાં, મધુર મીઠાં, મોઢે નાજુક,
 ઘડી બીજી લય આપના તોપોના બાર ચાલુ છે.
 જુઓ આજે જગાએ જે કુટે દુધની શેરો સુફેદ,
 મચી કાલે લગાઈ ત્યાં લોહી મોઘમાર ચાલુ છે.
 ખુશીની વાત સુનો કોઈજ વાર; ખુશી દીલે ભરાય તેટલે,
 ચો બાજુએ જીગર તોડનાર હોહોકાર ચાલુ છે.

ને આંતરથી છે પૂર ગરમી જનાવરનાં સુખોતે કાજ,
 તેથીજ આગના ભલુકા પણ, ને ધુંવાધાર ચાલુ છે,
 ગણાય નહીં કુદરતી ક્રમો મનુશની નબળી અકલથી,
 રજેરજ ને પળેપળની તે નોધ રમ બાર ચાલુ છે.
 નથી લાયા શેવટ શીલસુપ્ત શું કારણ એ, શુ ભેદ છે એ,
 જમાનાથી જોકે તેના તરંગ તકરાર ચાલુ છે.
 જીવાડે જગ, ચલાવે વખત, દર્ષ ગેશની. ગેશન ખુશ્તેદ,
 ગુરખ થાયો તે સહેજવાર કે, વળી અંધકાર ચાલુ છે.

૩૩

નસીબની નબલાઈની દવાઈ નથી,
 ભીતરની સચ્ચાઈની ઘવાઈ નથી.—૧
 નવાઈ કાજ શોધે કાં તું સંગ્રહસ્થાન,
 સંસારના સરળી આજ નવાઈ નથી.—૨
 શેરને માથે સવાશેર છે બધે,
 (ચણ) કળને માથે કોઈ સવાઈ નથી.—૩
 ભવાઈને હીણવાનું છે સૌને સેહેલ,
 (પણ) કલમ્બુગના સરળી આજ ભવાઈ નથી.—૪
 ગણાયછ હવાઈ વીચાર કવીઓના,
 પણ આજ તેવા વીચાર હવાઈ નથી.—૫
 ગાયછ કુળે આલમ ખુરશેદની સીકત,
 (પણ) લાયક સીકત તેની ગવાઈ નથી.—૬

૩૪

જનમ લીધો, માનવી ! તેં મરવા માટે,
 સરજત જ'નલ પુરી કરવા માટે.—૧
 સુગંધ આપી રાખી ! જા અમર તુંજ નામ,
 રે પુલડાં ! તું ખીલેછે ખરવા માટે.—૨
 સુખોથી હરખાઈને તું જીઆદે ના હસ,
 તૈયારી છે, આંખ ! તને રડવા માટે.—૩
 હૈયાતી છે ચોલો, નહી અમલ તેનો,
 સરજ્યોછ તું જમનો કર ભરવા માટે.—૪
 નીલિય મારી મોજ, ના બદનને કર પુષ્ટ,
 એ માટેછ નાહક પાછું ઝરવા માટે.—૫
 અલખરો ના રાખ દોસ્તી મોહુબતનો બહુ,
 સંખંધ એ બાઝેછ અંતે લડવા માટે.—૬
 બુલંદીપર, ખુરશોદ તું જીઆદે ના ચઢ,
 એ ચઢવું તુંજ બનેછે પડવા માટે.—૭

—૦૦ — ૦૦—

૩૫

(આસાવરી-૫૬)

“કંઈ ખીન રહી અંકીલી મોરી જાન”—એ રાહ.
 સંતા સહુ ભજો જગત કીરતાર,
 જુદા તજો સંસાર-સંતાં ટેક.

દુનીઆ એવી ઉલટી-ઉલટી ચાલે ચાલ,
 સુલટાંનું ઉલટું કરે-ને ઉલટું રાખે બહાલ.-સંત૦ ૧
 દુનીઆ એવી ઉલટી-ઉલટી ચાલે રીત,
 મલે બજારે દોસ્તી-પૈસે વેચાય પ્રીત.-સંત૦ ૨
 દુનીઆ એવી ઉલટી-બેવફા બેઈમાન,
 જાનજેણે દેવો ઘટે-તેજ લે ખ્યારો પ્રાણ.-સંત૦ ૩
 દુનીઆ એવી ઉલટી-નહી મલે વીશ્વાસ,
 ગળું જેને ખોળે ધરો, -મેલે તે છુપો ફાંસ.-સંત૦ ૪
 દુનીઆ એવી ઉલટી-જેવી ગાફેલ સગ,
 હોતે જેને પાળીઓ-તેજ કુતરો કરડે પગ.-સંત૦ ૫
 દુનીઆ એવી ઉલટી-ઉલટા થાય સંજોગ,
 મોટા ખાતર અપાય છે-રંક દોસ્તનો લોગ.-સંત૦ ૬
 દુનીઆ એવી ઉલટી-લુટારી વીકાળ,
 ઘોલે દીસે લુટી લીએ-હકદારનો માલ.-સંત૦ ૭
 દુનીઆ એવી ઉલટી-જેમ કંચની નાર,
 નવો મલ્યો કે જુનો તજે-દીલનો ખ્યારો ચાર.-સંત૦ ૮
 દુનીઆ એવી ઉલટી-જેવી ચોર વાંદર,
 કેનાં રોખ્યાં ઝાડનાં-ખાય ફળો બેડર.-સંત૦ ૯
 દુનીઆ એવી ઉલટી-નીચી બેકદર,
 બગાડે ભીખની હાંડલી પર-ધનવાનળી નજર-સં૦ ૧૦
 દુનીઆ એવી ઉલટી-જેવો બાંડો નાગ,
 ઇંડુ પીએ તોય ડંખન છોડે-ડંખે મલ્લતાં લાગ.-સં૦ ૧૧

દુનીઆ એવી ઉલટી-જેવો ઉડતો રોગ,
 પેઠો જે ઘેર ગામમાં-તેના જાગે ભોગ.—સંત૦ ૧૨
 દુનીઆ એવી ઉલટી-જેવું તેજ ખંજર,
 રાખો સોનેરી મ્યાનમાં-તોએ ચીરે જીગર.—સંત૦ ૧૩
 દુનીઆ એવી ઉલટી-જેવું કડવું ખીજ,
 ઘકકે મરાય ઉંચ, અને-માને પોશાય નીચ.—સં૦ ૧૪
 દુનીઆ એવી ઉલટી-નફ્ટ ને નાદાન,
 સીંહુ વાઘ કેતર વસે-કોહલાં ખેલે મેદાન.—સંત૦ ૧૫
 દુનીઆ એવી ઉલટી-જાણે મગરડો બાહુ,
 નુરમંદ તેજ ખુરશેદને-ઘડીમાં ઘેરે રાહુ.—સંત૦ ૧૬

—:૦:—

૩૬

જેના હાથમાં નથી પૈસા-તેના ગોયા હાથજ નથી,
 જેની પાસે નથી પૈસા-જગમાં તેનો સાથજ નથી.
 કરે નહીં વાત લોકો કમફેહમ-વગર હીલુવે ખીચારાની,
 લલાં કામમાં રૂડી વાતમાં-કદી તેની વાતજ નથી.
 અગર તે હોય લઘુ માણસ-સુધું સાચું ને પ્રમાણીક,
 છતાં પામે નહીં તે માન-કેડે તેની આંટજ નથી.
 છતે જોરે તે કમકઉદ-વગર વાંકે તે ઝોસીઆજો,
 જેની ગાંઠે નથી પૈસા-તેની ગોયા ગાંઠજ નથી.
 ધરાવે તે સઉપર પ્યાર-ન કોઈ તેનાં રૂશીક કે દોસ્ત,
 ખોદાએ જાણે તેને કાજ-સરજ્યો કાંઈ પ્યારજ નથી.

છતે મગજે તે દીવાનો-છતી આંખે તે અંધો છે,
 છુટાય સેડેનાઈથી તેની નોક-ગોયા તેને નાકજ નથી.
 લેવાસઉ ચડાય તેનાયી ભાંગ-દેવા નહીં આહે તેને એક પઈ,
 છુટાય તેના હકો ને લાલ-ગોયા તેનો લાલજ નથી.
 દીસે તે સેહેવે ખુરશેદ તાપ-વેળા કાહાડે જળાપામાં,
 રાતે નહીં તેને ઉંધ યા જપ-ગોયા તેની રાતજ નથી.

૩૭

ઉથલપાથલ શું તારી આ,
 તલેસમાતી ઓ બળવાન જર ?
 છે જાદુગર યા કીમીયાગર,
 છે પેગમ્બર યા હોકમવર ?—૧

ગણાય તું બીન, શરત ઘોડો
 ગધેડા તોલ સવારીમાં;
 જો પાસ હોય તું પોશાય સઉમાં,
 હીરાને તોલ સીડા પથર.—૨

ગણાય તું બીન ખુબીવંત નાર,
 ભુંડી હીણી જેડોળ કમળત;
 જો પાસ હોય તું, કસુતર રાંડ
 કહેવાય સુખરૂપ લલી સુંદર.—૩

હીણાય તું ખીન સાહસીક નર,
 ગણાઈ કંગાળ અપટ નીરખળ,
 જો પાસ હોય તું, ખરો હેમક
 ગણાય નામીચો શુરો નર.—૪

ઠરે તું ખીન ખરો હુંનર,
 રમત ઠાલી હસી લાયક,
 જો પાસ હોય તું, રમત ઠાલી
 કહેવાય વીચીત્ર ઉંચ હુંનર.—૫

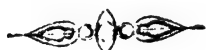
ન થાય તું ખીન કોઈ દીલદાર,
 કોઈ દીલખર ન થાય તું ખીન,
 જો પાસ હોય તું દીએ જીવતાં,
 થવા દીલદાર અને દીલખર.—૬

ગણાય તું ખીન પરહેજગારો
 અનીતીમાન વહેંમી પાપી,
 જો પાસ હોય તું, કહેવાય ધરમી,
 ખરો જે નીચ અને કાકર.—૭

જોવાય તું ખીન ગરીબનો હાલ,
 તમાશાના વાંદર મીસાલ;
 જો પાસ હોય તું, ગણાય આદમ,
 તમાશાનો જે છે વાંદર.—૮

જેસે તું ખીન ખુણાં અંદર,
 પ્રમુખ થવાને લાયક નર,

જો પાસ હોય તું, ઠરે પ્રમુખ
 ખુબખ હોય તે સલા અંદર.—૯
 નથી તું ખીન શરમ મરવત,
 કદરદાની નથી તું ખીન;
 જો પાસ હોય તું રખાય મરવત,
 ધરાય શરમ, ખુબય કદર.—૧૦
 રહે તું ખીન એકાંત ખામોશ,
 આરોપી સમ નુરી ખુરશેદ;
 તવાવી દેલ, ખુબવી તેજ,
 જોહી ઉલટ, વીંધી જીગર—૧૧

છે સેહુજ દીનનો ખડાર-યાર ! ચમન જોઈ લે,
 છે નાકેસ જોખન, ગુલ ખડન જોઈ લે.—૧
 છે ઘડીનો મેલાપ-મેલવ દીલમાં દીલ,
 કાલ જવું છ પરદેશ-ભાઈ ! વતન જોઈ લે.—૨
 છે પાંચ દીનની જીંદગી-લે લડાઈમાં ભાગ,
 નહી પ્રીતી ટકાઉ-દીલ ! અમન જોઈ લે.—૩
 છે જીવાની ટુંકી, કરી લે નેક કામ,
 છે ઉતમ આ તક-દોસ્ત ! સમન જોઈ લે.—૪

જાણુ પુરસત દુર્લભ-કરી લે એખાદત,
 છે અમલ દુક હદનો, રક્ષણ † જોઈ લે.—૫
 છે ગેતી જોવકા-છોડ છેડો તેનો,
 જીવ જીવેછ તેટલે-આ ગગન જોઈ લે.—૬
 છે જર જોકદર-ખા ને ખવાડી લે,
 જાય આથમણુ તેટલે-“ખુર” ઉગમણુ જોઈ લે.—૭

૩૯

ખડુ કંકાસનાં તળીઆમાં ભુખમરો છે,
 એ ભુખમરો હજાર પાપનો સડો છે.—૧
 હર નેકીનાં ઝાડ ખુલંદીથી પડી,
 થાય હોમાઈને ફના-એવો દહરો છે.—૨
 રે! કરનારો માણસનાં તનનો ચુરો,
 એ ઝેરી અતી તેજ ધારી છરો છે.—૩
 દર છીદરે દરેક પળે ચુસનારી લોહી,
 એ સો જળોથી જ્યાદે એક જળો છે.—૪
 આ જીંદગીની જોતને ઝટ કરનારો ગુલ,
 તેલ નીર્મલ વીનાનો એ સીડા ઠરો છે.—૫
 કુળ છછઆં કમળજીતીનાં દુખરૂપ વચે,
 એ ભુખમરો તે પાપી પુત વડો છે.—૬

રે! ના કેહુ ધરાયલાને ભુખની તું વાત,
 તે કરશે હસી-કાંકે નફકરો છે.—૭
 કુલ ભીતરની સાંધ બાળી કરતો લશમ,
 એ બપોરનો ખુરશેદી તાપ ખરો છે.—૮

૪૦

“ જોલે નહી પણ જોરે પાપ, ”
 પુઠ કદી નહીં છોડે પાપ.—૧
 પથર કીલ્લા લોખંડ કોટ,
 એક તડાકે તોડે પાપ.—૨
 ધૂવ સુધી તું નાહાસ, પાપી,
 પણ છેક ત્યાંબી ઘેરે પાપ.—૩
 પેટ પાતાલ સાંતેલા લેદ,
 વેલા મલતાં ફેાડે પાપ.—૪
 સુખનાં મુદ્યાં, કીરતી જડ,
 કોઈ પણ રીતે જોદે પાપ.—૫
 સો સાલની ચુકતી જુકતી,
 ઉડારે એક જોદે પાપ.—૬
 એક બદીની શીક્ષા કાજ,
 તોહમંત એક સો જોડે પાપ.—૭
 બીસામાં તે જાણુ અઝદા,
 રહેતું હોય જે સોડે પાપ.—૮

એકતું પાપ હુખાવે વહાણ,
 બહુ ખરાબી થોડે પાપ.—૬
 હાંકે પાપી ધીરે રહી,
 પણ આંખ વીંચી દોડે પાપ.—૧૦
 પાપ તુને કોરીને ખાય,
 તો કાં નહી તું કોરે પાપ ?—૧૧
 પડયું છ પાસે સ્વર્ગી પુણુ,
 તો કાં ખુરશેદ હોરે પાપ ?—૧૨

૪૧

(રાહ—“ પંજ તનકી સેવા કર લે.”)

ખોદા જેમ રાખે તેમ રહીએ,
 વીટે તે સખુરીથી સહીએ—ખોદાં
 દીલનાં દુખડાં—સીવાએ હમદીલ,
 કદી કોઈ આગલ નહી કહીએ.—ખોદાં
 દુઃખમાં દીલાસો ખેદરદીથી,
 નહી જીવ જાતાં પણ લઈએ.—ખોદાં

—:૦:—

૪૨

(રાહ—“ કલુ કીસીસે દીલ ના દીજીએ.”)

હસી ખુશીને કબુ ન તજીએ,
 ખુશી તજી તો મુસીબત છે,
 ગમીને તજીએ, ખુશીને સજીએ.—હસીં

ગમ ના ધરીએ-શોચ ના કરીએ,
કરીએ તો મુરખા દુખીઆ કરીએ,
આશ ઉમંગથી હર પલ રીજીએ,
રીજીએ તો ખુરશેદ સુખ રસ પીજીએ.—હસી૦

ગાયની ગરદનપર હીણો કાગ છે સવાર,
ગંજના દરંગપર જેહરી નાગ છે સવાર.
આ શુ' તુજ અંધેર-એ જમાના ખેદાદ ?
નેકની છાતીપર ગમની આગ છે સવાર.
સવાર છે જે નાખ, ગુલરંગ મુખડા ઉપર,
નાજનીન તે નાકપર નજીસ માખ છે સવાર.
સવાર છે જે ગાલ, તનનાં સરવ ઉપર,
ગુલરંગ તે ગાલપર તલની છાંટ છે સવાર.
કપાલ, જેની નીચે છે કવી ભેળુ',
અફસોસ ! તે કપાલપર અભાગ છે સવાર.
આશકનાં રસીક નરમ જીગર અંદર,
બુદ્ધાર્થના જખમ ને ખતરાગ છે સવાર.
સુખીના હલકમાં છે રાગનો અમલ,
દુખીનાં મોહમાં રડતા ફાગ છે સવાર.
સમજ ના કે દાગ છે ફકત અંદ્રમાંજ,
ખાલેસ આ ખુરશેદમાંથી દાગ છે સવાર.

જીંદગી છે જુઠી તું જીવ ના જગાડ,
 તકલીફી પાયાપર આશ ના જગાડ.—૧
 નથી અહીં એવી કોઈ નીમલ મોહનત,
 ન હોય જ્યાં જુદાઈ જન્મલ ને તર્કટ.—૨
 નથી અહીં એવો કોઈ સ્નેહી ખેશી,
 સેહેજ આજુ પડતાં જે થાય નહી વેહસી.—૩
 નથી અહીં એવો કોઈ ખરો દીલદાર,
 મતલબનો નહી હોય જેનામાં અંગાર.—૪
 નથી અહીં એની કોઈ સાચી માશુક,
 થાય નહી જે પાછલથી વેરી મહાદુખ.—૫
 નથી અહીં એવો કોઈ માયાજુ શેઠ,
 નોકરની વેઠ કાજ જે ધરે દીલ હેત.—૬
 નથી અહીં એવી કોઈ અદલ સરકાર,
 લોકનાં સંકટની જે ધરે દરકાર.—૭
 નથી અહીં એવું કોઈ કદરદાન જન,
 જેં થાય ખોદા ખાતર પરદુખ ભંજન.—૮
 નથી અહીં મીત્રાઈ વફાઈ ને કદર,
 નથી ન્યાય દયા ભલાઈ ને સખર.—૯
 જુલમ ને મતલબ, છે તેમને બદલે,
 દગો અવીશ્વાસ ડગલે ને પગલે.—૧૦

આપે છે ખુરશોદ જોકે સઉને નુર,
તોએ તે રહે છે સદા દુરનો દુર.—૧૧

૪૫

ઉગી એછી વેલા જે નાબુક વેલ,
હુતી પાસ તેમની એક ફલવંતી કેલ.—૧
ચઢીને બાઝી એક, તે કેલ ઉપર,
કરતી સેહલાઈથી મોજ, ગમત ને ગેલ.—૨
લાગાં ચંદ રોજમાં ફલ કુલો તેને,
વધી ગયાં તેનાં મુલ ને ચેહલમેલ.—૩
બીજી કમનસીબ, ભોંય ફસડાતી રેહી,
નડયા સંજોગો ને જીવડા વઢેલ.—૪
છુંદાઈ પગ નીચે, ચુંથાઈ હર રીતે,
શેવટ તેને બાઈ ગઈ ગાય એક સુહુનેલ.—૫
પામ્યા એકજ જાતના રોપ બુદા ફેજ,
નસીબનું શું ચકર! શું જોદાઈ ખેલ!—૬
ચઢવું ને પડવું છે નસીબને હાથ,
સંજોગહોય માઠા, આશવધવાની મેલ.—૭
સહવાર જે ખુરશોદ ઉગે ને વધે,
સાંજે પશ્ચીમમાં નમી પામે જેલ!—૮

જગમાં સાચે “ છે એક પાપ ગરીબી, ”
 જીગરપર કારી એક કાપ ગરીબી.—૧
 સતજીગમાં કહેવાતી સદગુણી તે,
 કલજીગમાં ખાઈ પડી થાપ ગરીબી.—૨
 જીંદગી ગરીબની નીર્દોષ હોય, પણ
 કપાલે તે એબનો છાપ ગરીબી.—૩
 દીસ્તી નહીં અહીં તારાં દુખની કંઈ હદ,
 પામીછ શું કોઈના તું શ્રાપ, ગરીબી ?—૪
 ધીકતી એક અગ્નીની ચેહના કરતાં,
 વધુ તુંજ સંકટનો તાપ, ગરીબી !—૫
 મોતની તું ખેશી-ખેન કમળખતીની,
 દુખની મા-બદીનો બાપ, ગરીબી !—૬
 ધન ધાનની શત્રુ-વસ્ત્રની વેરી,
 અપજશની બાપ, લયની આપ ગરીબી.—૭
 આફત તુંજ મોટું સઉ વ્યાધી કરતાં,
 ભેલે સંતોષમાં સંતાપ, ગરીબી !—૮
 નહીં કોઈનું લુટયું, નહીં ફાંસ્યું છતાં,
 કરાવે તું પશ્ચાતાપ, ગરીબી !—૯
 સાથી સઉ રૂઠે, જો સાથી તું થાય,
 ઘોરમાં પણ છુટવા નહીં લાગ, ગરીબી !—૧૦

સપાટી રોશન ખુરશેદની ઉપર,
લેદ લરચો કાલો તે દાઘ ગરીબી.—૧૧

૪૭

ઘોડો એક ઝરેળી લઇને સવાર,
થાતોતો પસાર બાંગ મારતો લતાર.—૧
કદમાં જેમ રખશ-મુખડે દીલખોશ,
ઝડપમાં ગોરાબ-રાખતો સીંહનું જોશ.—૨
મદ્યો અચબુચ તેને એક ગધેડો,
પીઠ ઉપર જેની કચરો લાધેલો.—૩
જોતાં ઘોડાને તે ભુકવા લાગો,
કરી મસકેરી ખુબ હસવા લાગો.—૪
કહ્યું પછી તોરથી ઘોડાને આમ,
“ છાજે નહીં, ઘોડા ! તુને એવું કામ. ૫
(કે) આદમીની નીચે તું રહે તાળેદાર,
સેહવે તેનાં તનનો બોલો ને ભાર.—૬
શરમ છે તારાં મોટાં અંગપર,
ધીકાર છે આ તારા ખુશ રંગપર.—૭
(કે) બનીને આદમીનો નોકર ગુલામ,
કરે છે જાનવરી જાતને બદનામ.—૮
ઘટે છે તને, એ નોકરીથી છુટ,
નહીં તો કુલ ગધેડાં કરશે હડધુત ! ”—૯

વાત એવી સાંભલીને ઘોડો નાદર,
 હુસીને જોડ્યો, “ અય કમીના ખર !—૧૦
 શીખામણુ જે વાતની મને આપેછ,
 નોકરી, જે માટે મને સંતાપેછ.—૧૧
 તે કરતાં લાખ ગણી એખમાં તું છે,
 જોતો ખરો તારી પીઠપર શું છે ?—૧૨
 ગધેડા વહીતરું તું પોંતે કરેછ,
 કચરો ને ઇંટ તું પીઠ ઉપર ધરેછ.—૧૩
 આડી ચાલ માટે તું ઉપેનાં ખાયછ,
 ઉકરડે પંજવે ધકેલા ખાયછ.—૧૪
 એટલું છતાં મુજ સવારી માટે,
 અપમાન ભરેલું તું ધારેછ જોતે.—૧૫
 નથી એખ તેમાં, પણ નામદારી છે,
 રાજા ને ચોધા મુજ ઉપકારી છે.—૧૬
 પામુંછ હું માન કુલે પેહેલવાનથી,
 વખણાઉં છું વલી શાહિજેહાનથી.—૧૭
 તારા નીચ જોલોથી મારી મોટાઈ,
 નથી ઘટવાની એક રતીભાર કાંઈ.—૧૮
 માટે, એ હુલકી જાતીના ગધા,
 વહીતરા, બદસુરત, કમ અકલ, લધા.—૧૯
 ફરી કોઈ વાર મને એ શીખામણુ,
 દેતો ના દોડાવીને દોહડ ડાહપણુ.—૨૦

કારણ તું ગધેડો ને હું ઘોડો,
 નથી સરખો આપણો મોલો ઓધો".—૨૧
 "ક્યાં રાજા લોજ ને ક્યાં ગાંગા તેલી?"
 ક્યાં આગ્યો કીડો ક્યાં ખુરશોદ નુરી?—૨૨

૪૮

વાઘ વીનાનું જંગલ શું ?
 ખીન કંકુના મંગલ શું ?—૧
 જ્ઞાન વીનાનું શું માણસ ?
 પીર વીનાનું સંદલ શું ?—૨
 ખીન દીવાનું શું જ્ઞાનસ ?
 ખીન મતાનું બંડલ શું ?—૩
 ખીન ગોહુરની તે શું શીપ ?
 ખીન લશકરનો જંડલ* શું ?—૪
 ખીન મીઠાસની તે શું જીલ ?
 ખીન શરાબનું ટંડલ† શું ?—૫
 દીન વીનાની શું જીંદગી ?
 સંપ વીનાનું મંડલ શું ?—૬

* જંડલ-જેતરલ.

† ટંડલ-ટમલર.

ખીન ઈમાનની શું ખાંદગી ?
 અર્થ વીનાનું લાંઝોલ શું ?—૭
 લાજ વીનાની તે શું નાર ?
 ખીન જલ દુધનાં વાદલ શું ?—૮
 વફાઈ વીનાનો તે શું ખ્યાર ?
 દયા વીનાનો અંમલ શું ?—૯
 ખીન ફલ પુલની તે શું ડહાલ ?
 ખીન સુગંધનું કંમલ શું ?—૧૦
 ખીન ખુરશેદનું તે શું નુર ?
 ખીન વીવેકનું ચંચલ શું ?—૧૧

—:૦:—

૪૯

ખતા રે ખતા રે દુન્યા ખતા !
 લુટાય ઘોલે દીસે માન ને મતા !—૧
 ફકીરના ખોરાકની હાંધી ઊપર,
 લાલચથી ફેંકે તવંગર નજર.—૨
 ગાવડીનાં લોહીનાંજે દુધ ને માખણ,
 ગણાવે પોતાનાં જલમ વાધણ.—૩
 આંખાનાં ફલપર કરે દાવો સાગ,
 કોયલ ઈંડાંપર ખેસી હરખે કાગ.—૪
 ખેડુતના પરસેવનાં ભાત ને બુવાર,
 વ્યાજમાંનાં વ્યાજમાં ખાઈફેંકે સાવકાર.—૫

મરઘીનાં જીગરનું ઇંકું ઉતમ,
 એક બુકમાં કરી જાય માનવી હુજમ.—૬
 લોલી મધમાખીની ચુંટણીનું મધ,
 ઝુટાવી પચાવે માણસ સાવધ.—૭
 એકનો માલ ચઢે છે બીજાને નામ,
 બીજાનું દામ તેમાં ત્રીજાનું કામ.—૮
 એક ચાખે બીજાની મેહુનતનો લાલ,
 નહી મલે મેહુનતના કર્તાને લાગ.—૯
 એક ચાખે બીજાની બુદ્ધીનું ફલ,
 વાપરીને જાસ્તી ને સત્તાનું બલ.—૧૦
 એક પામે બીજાના જરથી વખાણ,
 એકને સર ચઢે બીજાનું લખાણ!—૧૧
 દોલતનો ચરૂ પકડી બેસે નાગ,
 યુરશેદનાં કીરણપર પડુ પડે ભાગ.—૧૨
 અધેર છે, ખતા છે, અ અન્યાય છે,
 (પણ) વગ સતા પાસ સઉ નીરૂપાય છે.—૧૩

જીવ ! આવી ચુકું ગેતીનું પાદર,
 દેખાયછે છેટે મીનોઈનો દાદર.—૧

ઓઢી છે ધાભલી તેં માંદગીની આજ,
 ઓઢારો કાલે અજલની ચાદર.—૨
 છોડ હવે દુન્યાના લોભી વીચાર,
 ભજ લે ઘડી બે કવી કાદર.—૩
 જીંદગી કીધી કુઠલામાં બરબાદ,
 સંઘર્યો કચરો, નહી ચીજ એક નાદર.—૪
 જે તન કાજ ખેંચી તેં જીવ ઉપર રંજ,
 થાય છે તે જીદું દગાખોર આખર.—૫
 વાપરશે શું પેટી આવતી મંજલ ?
 થશે કોણ ત્યાં તારી સન્મુખ હાજર ?—૬
 દેશે શું “ ચીનવદપુત્ર ” ઉપર જવાબ ?
 પુછશે ન્યાય કરતાં જ્યારે મેહોર દાવર ?—૭
 પશેમાન થા, રે ! પતેત કર હજી,
 છેલી એક ઘડીની તો ખુજ કદર ?—૮
 ભવીષના હંમેશના આજબ કરતાં,
 થઈ પડશે હાલનો પશ્તાવો બેહતર.—૯
 શરૂ થઈ, ખુરશેદ, જીંદગીની સાંજ,
 કર હવે તો મોતની રાતની પ્રીકર.—૧૦

નજર કર ઉપર, જીગર થાશે દંગ,
 આકાશી માંડવ, જો ! બીન થામ અતરંગ.—૧

અગણીત સેતારાનાં ઉડેછ પતંગ,
 અજબ તે ચલણુ, ને અજબ રંગ ઢંગ.—૨
 જગતનો કર્તા એ પતંગ રમેછ,
 શુમાર તે પલક ચમટીમાં ગણેછ.—૩
 માંગળ* ખીન, ભારે પતંગ અખજો-
 નો રાખે છે તે નખમાં કખજો.—૪
 પતંગ એક ખેલતાં માનવી ચુક ખાય,
 કલાક એક ખેમાં થાકી હાંપી જાય;—૫
 અનેક તરેહની કરે તાલમેલ,
 તોએ એક ઘડીમાં ભંગ કરે ખેલ.—૬
 (તો) મહાન આ પતંગ, જેનો નહી શુમાર,
 ઉંચાઈ ને ખોહલાઈનો નહી આવે પાર;—૭
 તેવાંને, પવન ને અડચણ વગર,
 અસંખ્ય જુગોથી એક લીટી પર;—૮
 ઉડાવે જે એક, તે કેવો બલવાન!
 પતંગ એ તે પાસ એક કચ્ચી સમાન!—૯
 પતંગ એવાંની નથી કંઈ ગણીત,
 ગણતાં ચરે કવી શ્રીકૃષ્ણનાં ચીત.—૧૦
 પુકથી જેમ કાગજને! ટુકડો ઉડે,
 તેટલી ન રંજ તેને ખેલતાં પડે.—૧૧
 ખાકી છે એ સીરા અયાગ ખુરશેદ,
 કોણ પામે એ ખોદાઈ કુદરતનો ભેદ!—૧૨

હીણ ! કુમલી કાચી કલી ના બગાડ,
 શીતલ સીના અંદર આગ ના લગાડ.—૧
 ના ખોદ જીવાનીમાં અજલની ઘોર,
 ડંખશે જરૂર, સુતો સાપ ના જગાડ.—૨
 ફરોહરને તાબે થઈ, સંતોષથી રેહ,
 સરકશ થઈ ના પાડ મન કોટમાં ભંગાડ.—૩
 ઠગા ના નખરાંથી, રેહ સાવચેત,
 ગુનાહની ગટરનું મુખ ના ઉઘાડ.—૪
 નીર્દય થઈ ના કર ખેરખાહને નીરાશ,
 બદખાહની જયનો ડંકો ના વગાડ.—૫
 અધકારનો લાલલઈ ના કર કાલાં કામ,
 પડશે ઝટ તેપર ખુરશેદનો પ્રકાશ.—૬

કરમમાં ગુમાવી જીવાની તદન,
 ધરમનું ન કીધું જરાએ મનન.—૧
 ખોદાની ખોદાઈથી રહ્યો તું બેકામ,
 હુવસને તેં સોપી બદનની લગામ.—૨

નીતી ભક્તીથી છેક બેગાનો રહ્યો,
 ફસી મોહનળમાં દીવાનો રહ્યો.—૩
 થોડા દીનનું જીવતર ઘણું પાપમાં
 ગુમાવી, લગ્નવ્યોછે તેં આત્મા.—૪
 અરે મુઠ! હવે તો નજર કંઈ ઉઠાડ,
 જરા ધ્યાન ધરમ આચરણમાં લગાડ.—૫
 ઘડી તો ખલકનો ખોદા ચાદ કર,
 હવે તો તું સંગત નીતીની પકડ.—૬
 તજ દે બદીનો તું નાપાક સંગ,
 છતી આંખે ના રેહ અભાગ્યો અપંગ.—૭
 ભમે છે તું માથે કળ રૂપે મોત,
 બુઝવશે પુકારે હયાતીની ભેત.—૮
 પશેમાની તે વખત નકામી થશે,
 ઉમેદ ફાની તારી દગો બસ દેશે.—૯
 બદી તારી ખ્યારી દેશે તને દુખ,
 નીતી ભક્તી સીવા ન જનંતનું સુખ.—૧૦
 સુખી તુંથી ઠરશે ઘોભીનો બળદ,
 ગેતીથી તું રદ ને મીનોથીળી રદ.—૧૧

અરે કમળખત ! કંઈ હવે તો સુધર,
 સદી અર્ધીપર ઘસડી ચાલી ઉમર.

બદન થાયું ખોખું અને મન વેરાન,
 દીવસ પાંચમાં જીવ કરશે ગુજર.
 જમે પાસું છે તુંજ નેકીથી ખાલી,
 બદીથી છે ચીકાર પાસું ઉધાર.
 દીવાનો થયો લોભ સોસનાથી છેક,
 જરા તો મીનોઈની તું કર કંઈ ફીકર.
 સ્વછંદી મયામાં થયો તું બેકામ,
 ન દુખમાં સળર, ના તો સુખમાં શુકર.
 લગાડી ગુનાહોનો દવ રાતો દીન,
 હુયાતીની ખેતી બનાવી ઉજડ.
 વીંચી દે ઘડી બે લોભી આંખ હવે,
 અને દીલની આંખો ખોલી કર ઉપર.
 વીટા જીંદગીના લલુકતા બપોર,
 ગુરબ થાશે ખુરશેદ મગરેબ સરહદ.—૮

રોખાઈઆત.

સુરજ પશ્ચીમેથી ઉગતો નથી,
 આકાશપર દસ્ત આ પુગતો નથી;
 મચ્છી જમીનપર ઉપજતી નથી,
 કુદરતનો લેદ કોઈને સુજતો નથી.

સુખવાસી દીલને છે દુન્યા લેહરી,
 દુખ્યારા જીવડાને દુન્યા ઝેરી;

ધનવંત માને છે દુન્યાને દીલખર,
નાચારને લાગેછે દુન્યા વેરી.

* *

ખરા ભાવ વગરનું લજન તે શું ?
ખુશામતી માનનું વજન તે શું ?
ગણાયછે આજ ઘણા, પધસાથી સજન,
(પણ) સદગુણ સત વીનાનું સજન તે શું ?

* *

જખમી થયલો ચીતો પછડાય ભારે,
ફજેત થયલો શતરૂ ચીરડાય ભારે;
“ હારેલો જુગારી રમે વધુ, ”
“ અધુરો ઘડો તે છલકાય ભારે. ”

* *

ખીલ્લીમાર ગણાયછે વાઘ માફ્યો,
શેકારખાજ કહેવાયછે કાગ માફ્યો;
દેલેરી ગુમ, ને દેલેર છે ખેતાળ,
શમશેરજન મનાયછે ડાંગ માફ્યો.

* *

દેવીની ગોદમાં ખુશ પરીને જોઈ,
દુરગંધ ખાતરપર ગુલછડીને જોઈ;
દેવાજનાં રાજનો છે કાયદો અજળ,
હુખરાણુને ગલે પુલ કલ્પીને જોઈ.

* *

ખુનીને હાથ નાગું હથયાર ખુરું,
 ફાટેલ માણસ આપઅખત્યાર ખુરું;
 ભલું, જો જગથી નાખુદ થાય જર માલ,
 (પણ) બદફેલ ઈનસાન માલ ને જરદાર ખુરું.

*
 દેવાનાં દેલ ! વધુ * ગમ ના પકાવ,
 છાતી ! નીરાશીનો દમ ના તપાવ;
 સખર રાખી જો—વખત જાશે વહી,
 ચશમ ! તું હરદમ શબનમ ના ટીપાવ.

*
 લોંસ્તા કડતા સગ અચ્ચાથી—ખોદા, પનાહમાં રાખ;
 જલમ જખરદસ્ત લુચ્ચાથી—ખોદા, પનાહમાં રાખ;
 ફસાવ બસ ફસાવવોજ હોય તો, દાનાવ દુશ્મનને હાથ,
 લેકીન નાદાન દોસ્ત કચ્ચાથી—ખોદા, પનાહમાં રાખ.

*
 વહાલાંની યાદ જેમાં, તે કુર્સત મીઠી,
 વતન કાજ બેવતનની રૂખસત મીઠી;
 સચ્ચાઈની હુર્કતમાં છે બર્કત શેવટ,
 કુલ સર્જતમાં મેલાપની સર્જત મીઠી.

*
 મુજ ખ્યાલોનાં તોફાનને, રખ ! શાંત કર,
 મુજ જીવસાના ઉછાલા એકાંત કર;
 ઉખાડે છે તેઓ જડથી જીંદગી ઝાડ,
 રે ! સફલ એકવાર ઉમેદ શકાંત કર.

ખોદા, આ તુટેલી આશાને સાંધ,
છુટેલા બાંધો ફરી ટાઈટ બાંધ;
બહુ દોડતાં ભાગા કોશેશના પગો,
પહોંચવા મંજલ, હેતું મદદની બાંધ.

આવ્યાં તુંજ સનમુખ આ જોડયાંઓ બે,
માર ગમને ઠોકર, પાસ ખુશીને લે;
છે પહેલું અવર, છે બીજું સુખરૂપ,
નાહાસ ગમથી આંધો, સાથ ખુશી તું રહે.

અગર બદ જીવસાને તું આજેજ કરે,
તો જરથોક્ત, રસ્તમ યા કેળસરૂ ઠરે;
આદમજાદ છતાં ફરેશતો બને,
અપજશમાં જીવ્યો, તોપણ જશમાં મરે.

જખુન છે, જખુન છે, જખુન છે, જખુન છે,
કુલ દુરગુણમાં બદફેલી મહા દુરગુણ છે;
તું ના જાણ એ દુરગુણને કમજોર ને નીરજીવ,
અકકેક તેનો અમલ, અકકેક જાણે ખુન છે.

લોક તને કહેછ ઘણાં સાલથી વાંદર,
દીસેછ તું દુખયારા હાલથી વાંદર;
નથી એ ખરું; છે ખરી વાત આ,
બનેછ તું તારી બદ ચાલથી વાંદર.

અદનપર કળી ને દીલમાં ધર ધીર,
મનને કર મક્કમ, અને જીવ રાખ સ્થીર;
સંસારમાં વીર, ને થા ધરમમાં ધીર,
લાગે આખાઠ તારી મોરાદનો તીર.

પદ્ય

જોત ગઈ થોરી રહી-મન મત વ્યાકુલ હો,
વીશ્વાસ ધીરજનો મીત્ર હે-તું રહી કર્માઈ મત જોડ.
જોત ગઈ થોરી રહી-જીવ બળતે લવકો રામ,
હે તપ્યારી કુચકી-ખીસેમે' નહી દામ.
જોત ગઈ થોરી રહી-તજ માયાકી જલ,
જી પટક લેખયગો-સીરપે ભમતો કાલ.
જોત ગઈ થોરી રહી-પાસ હે દુખકો અંત,
રાત ખીટગી પહોરમાં બાજેગો સુખ ધંટ.
જોત ગઈ થોરી રહી-ખા એર ખાના દે,
કાડી સાથ નહી આવેગી-આશીશ જીતકે લે.
જોત ગઈ થોરી રહી-મન મત કર ઉતપાટ,
રેહ બરોસે રામકે-નહી છોડેગો હા.
જોત ગઈ થોરી રહી-જીવ મત હો નીરાશ,
આશ હોંસ નહી છોરીએ-જામલગ ધટમે' સાંસ.
જોત ગઈ થોરી રહી-મેલ પાપકો ધો,
હે ધડી સો લાખકી-ગણલત ખીચ મત જોડ.
જોત ગઈ થોરી રહી-જીંદગીકી ખીટી બહર,
કબી શીર નહી આવેગી-અખ બજેગો આર.
જોત ગઈ થોરી રહી-કરતે કુછ હેસાખ,
મંગેગો હેસાખ શેઠ-દેવગો કયા જવાખ.
જોત ગઈ થોરી રહી-કાળેકે ધોળે હુવે,
ધોળે કાળે જોત કીએ-અખ કયું નર્યોત સોવે.
જોત ગઈ થોરી રહી-હુધ જીંદગીકી શામ,
પુરશેઠ દરયામે' ડુબેગો-રેહવેગો નેક નામ.-૧૪

વધારો.

નીતિ ભક્તી રૂપી ગાયનો.

૧

ગઝલ.

ચાહું—“ જોદા જાને કે કીસમતમે હમારે કયા લીખા હોગા. ”

નમન પ્રથમ તને, ઓ રખ !

બખશ હીંમત ઉલટ કૌવત,

તુ નામી કુંચી ખુલે લખ,

બખશ હીંમત ઉલટ કૌવત.—૧

ગુણો તારા પોરે ગાયા,

નેગાઈએ ઓણ, ભવીષમાં પણ,

બચાવ જીંદગાની તે સખખ,

બખશ હીંમત ઉલટ કૌવત.—૨

તું મેહેરખાની હોતે ગાઈએ,

અને મહેનતનાં ફલ ચાહીએ;

ઝુકાવી સર કરી અદખ,

બખશ હીંમત ઉલટ કૌવત,—૩

બખશ મજલેસીઓને જશ,

અમોને જ્ય સભાને રસ,

છે અમ જીગરની એ તલખ,

બખશ હીંમત ઉલટ કૌવત.—૪

કીસબ તારે અપાર અજબ,
 ભુલે તુને તે જોય ગજબ,
 તરે જે પાલે તુંજ મજહૂબ,
 બખશ હોંમત ઉલટ કૌવત.—૫
 નજવને જીવ નખલને જોર,
 મટીને રૂપ મલે તુંથી,
 ખુરશેહ ઉગે ને થાય ગુરબ,
 બખશ હોંમત ઉલટ કૌવત.—૬

૨

ગઝલ.

રાહ—“ કાસેદા લા દે ખબર ચારકે આબનેકી. ”
 યા ખોદા ! ગેબી મદદ,
 આપ તું મેહરબાનીથી,
 આપ તું મેહરબાનીથી,
 ખોદા ! આપ તું મેહરબાનીથી.—યા૦ ૧
 આળકેા નિર્બળ અમે,
 મહા બળવંતો વાલી તું,
 નેકીમાં રાખી અંમર,
 વાળજે અલિમાનીથી.—યા ખોદા૦ ૨
 હૈએ અમ કસોટીપર,
 આ સલા સુજાણમાં,
 હિંમતે ઠેરવી જગર,
 રક્ષજે લય ખામીથી.—યા ખોદા૦ ૩

કર સભા સજ્જનોને,
 નિહાલ તું ભંડારથી,
 હાનીથી સખી અલગ,
 પાળજે નેકનામીથી—યા ખોદાં ૪
 જાનથી ગાઈ શુકર,
 વહેતી તું બખસેશના,
 ખુરશેદ રગડે છે સર,
 ખાકમાં કુરબાનીથી.—યા ખોદાં ૫

—૦૦૦૦—

૩

મહુદાર—થુમરી.

રાહ—“ હું તો ભીન્નું છું મહારાજ.”

તારી રેહુમતનો વરસાદ, અરે તારીં
 ખોદા ! ઝરમર વરસાવ રે. —તારીં ટેક.
 મેઘ મેહેર તણો—જો અહીં વરસે,
 બને મન ખેતી આખાદ રે. —તારીં ૧.
 આશા ફલે ને — ઉંમગ ખીલે,
 ફલે જીગરની મુરાદ રે. —તારીં ૨.
 લીડ ભય ભાગે ને— જશ જય વ્યાપે,
 મળે માનતણો પ્રસાદ રે. —તારીં ૩.
 નીતિ રીતિની—ખાઝે લીલોતરી,
 ફળે કેળવણીનાં ઝાડ રે. —તારીં ૪.
 વીજળી ચમકે—સ્નેહ આકર્ષણી,
 ગાજે ખુરશેદી જય નાદ રે —તારીં ૫

માંઝી - દાદરો.

રાહ—“ તાર બોતેહારો અખત્યાર હે તારો ના તારો. ”
 હાલ સુન મારો, બખશનારરે, ચાહું તું પન્હા.—ટેક.
 બાળપણે બાળા ફસી—ગામ તજી રાન વસી,
 માત પીતા ભાઈ બેન—ઠાર થાયાં બેગુન્હા.—હાલ ૦ ૧
 બાગ તણી ગુલ કળી—ખાર ઠોરમાં છું મળી,
 આશા છુટકારાની તો—કુલ થાઈ છે ફના.—હાલ ૦ ૨
 લીલથી લુટાઈ ગઈ—જાંદગી ખુદાર થઈ,
 જોવા પ્રીતી બહાલાંની—સખત છે મને મના.—હાલ ૦ ૩
 બહાલો ખ્યારો ભાઈ મુજ—હાલ છે કયાં, બાણું નહીં,
 જોવા મુખડો તેનો તો—કેડ છે મને ઘણા.—હાલ ૦ ૪
 કેદથી એ છોડે કોણ—દુખ ખહાડ તોડે કોણ,
 દુખી અબલા પામે કેમ-બાપ! સુખ તું વના.—હાલ ૦ ૫

એમન કલ્યાણ—થુમરી.

રાહ—“ હજાર મેરા કાનકા મોતી. ”
 હજારો તારાં શુક એલાહી ! —ટેક.
 તેં દુઆ દીલની—આમીન કીધી,
 આજ મેળવ્યો મારો ભાઈ.—હજારો ૦ ૧
 તેં દાદ મારી—અંતેબી લીધી,
 નીર તીરે પહોંચાડી માહી.—હજારો ૦ ૨

તેં આશ મનની—પુણ્ય કરીને,
 વહાલાની ટાળી જીદાર્ધ.—હજારો ૦ ૩.
 તું ફરી કરજે—મેહરબાની એવી,
 ખખશજે ચીજો મેં ચહાર્ધ.—હજારો ૦ ૪.
 તું ફરી પુરજે—આશા અમારી,
 દીલ દરદની દેજે દવાર્ધ.—હજારો ૦ ૫.

૬

ગઝલ.

રાહ—“ ગર હમને દેલ સનમકુ દીઆ ફીર કીસીકુ કયા.”
 મુખ મીઠું નામ સાહેબનું લેઈ કામ સદા કરો,
 દેણુ તેની એળાદતનું અડવલ અદા કરો.—૧.
 મોરાદો ખર આવશે, મેળાવડો શોભાવશે,
 નેક નામ તે ઈમાનથી, તમ દીલે ધરો.—૨.
 મુશકેલ સઉ ટાળશે, ધારેલું ફળ આલશે,
 લઈ કુમક એ નામની, હરીફાઈમાં પડો.—૩.
 મીત્ર ભાવ વધારશે, ખામી સઉ સુધારશે,
 આધાર એજ નામનો, પાયદાર ખરો.—૪.
 શાળા આ વધારશે, તેહવારને દીપાવશે,
 શ્રીખે ! તેનાં નામપર, દીલ આશથી ભરો.—૫.
 દુન્યાઈ આશ આશરો, છે પોકલ ને તકલીદી,
 આધાર રખ હિતનો, તેજ મુસ્તકીમ ખરો.—૬.

આશીષ એવી માગીએ, દીલથી એજ ઇચ્છીએ,
વાલીઓ જે શાળાના, શાંતીમાં તેઓ ઠરે.—૭.
ડર તેનો રાખીને, ચાલો જો જગમાં તમે,
ન હારો કોઈ મુદ્દઈથી, ન કોઈ લયથી ડરો.—૮.
ખુરશોદ માગે કરગરી, કર વેહેતો રખ ! આ જગે,
વીદ્યા હુનર ગ્યાનનો, ખરકતી તે ઝરો.—૯.

—૦૦૦૦—

૭

માડ.

રાહ—“ હેજરે સનમમે જાંઘી દુશવાર હો ગઈ.”

નીતિ ધર્મથી તેરવો સંસાર આ લવે,
સંપત્તિથી દીલ ઠેરવો કીરતાર આ લવે.—ટેક-
નામ તે રૂકું લઈને રે—મંડાણુ કરીયે કામ,
કામ તે સફળ થાય ને, વખણાય લોકમાં નામ,
કેળવણીનો પુર્ણ કરો લંડાર આ લવે.—૧
કરૂણા કરી પુરતી રે, ખીલવો આશાનો છોડ,
વધારી સલુક ને સુઘડતા, ટાળો હોએ જે ખોડ,
નથી અમારો તું સીવા આધાર આ લવે.—૨
પાયું ખચપણથી અમોને, કેળવણીનું જળ,
જે પ્રતાપે ખની ગયાં આ, તન મન જીવ નીર્મળ,
માને તે માટે ખુરશોદ ઉપકાર આ લવે.—૩.

૯

કાફી જીલ્લા—કહારવા.

હો વીશ્વના મોટા વાલી રે,
 સઉ માગી મુરદો અમારી દે.—ટેક.
 વધાર શક્તિ ભક્તિ ને નીતિ,
 પાપી વીચારોની માફી દે.—હો ૧
 જાજશ તું માન, જ્ઞાન ને ધન ધાન,
 તન પાકી મન સાફી દે.—હો ૨
 ભરી સભામાં, સજ્જનો સનમુખ,
 હીંમત ઉલટ તાજ દે.—હો ૩
 દાઝ ધરી મન, લાજ રાખ તું,
 ભુલાયલી યાદી પાછી દે.—હો ૪
 કર કૃતેહથી, ઇનામને લાયક,
 હાજર જવાબની ચાવી દે.—હો ૫
 નહસાડ સુસ્તી, ભય ને ભ્રાંતી,
 જ્ઞાનની ખરકત ઝાઝી દે.—હો ૬
 આશ પુર્ણ કર, સભાજનોની,
 દુવા ખુરશેદની માંગી દે.—હો ૭

—o—o—o—o—o—

૯

ગઝલ.

લખ મુખ ખુદાનું નામ, મંડાણ કામ કરીએ.—ટેક.
 નામ એજમતી તેજ—નામ ખરકતી તેજ,
 થઈ સવાર તેજ પીડપર—નીરભય મેદાન પડીએ.—લઈ ૧

ધામ્યાં કુલ નામ હસતી—જે નામીયાં નામથી,
 તે નામનાં પ્રમાણ વીન—નહીં કદમ ધરીએ.—લઘ્ ૦ ૨
 ખોલી જીવાન ગાવા ગાન—ખીન લેવે જો તે નેકનામ,
 ઘટેલેહજત ખાધએ ખતા—કાપર વલી ઠરીએ.—લઘ્ ૦ ૩
 આપ કુમક, ખોદા! અમને—મુખારક તુંજ નામની,
 પડે પાર કામ અમારું—કીરતી સાગરતરીએ.—લઘ્ ૦ ૪

૧૦

કાલિંગડા—થુમરી.

રાહ—“ ભુલા ભુલા મુસાફર ગયડી રે. ”

સુનો સુનો ખુદાવીંદ અરજી રે,
 હાંરે અરજી રે—છેયે ગરજી રે.—સુનો ૦ ટેક.
 (દોહરો) આફત પર્વત ફાટયો—સુખનો થાયો નાશ,
 દુખ દરીએ ભરતી વધી—નિરાશ બની ગઈ આશ.
 સખત ગ્રહોનો થયો સમાગમ,
 સખત બલા અહીં પરકી રે.—સુનો ૦ ૧
 (દોહરો) છોડવ દુઃખના દોરથી—સુખ રાજ ફરી તું દે,
 કાપી મૂળ રોગ રાઈનાં—તારી પનાહમાં લે.
 દુકાળ ઝાલ જંગ—તોફાન ટીપણી કંપ,
 અતી કેહેર વરસાવે મરકી રે.—સુનો ૦ ૨
 (દોહરો) શિક્ષા પરમ એ પાપની—ખાપ! માફ કર પાપ,
 શાંત હાલતમાં ઠેરવી—શુદ્ધ સુખુદ્ધિ તું આપ.
 ભુખ ભાન ભુલી, નિરૂપાય થયાં જન,
 આકાશ રૂઠ્યો, ધુજે ધરતી રે.—સુનો ૦ ૩

(દોહરો) ઉપાય કુલ ઢિંધા વળ્યા-ખાકી રહ્યો ખસ એક,
તુંજ દયા રૂપ દવા મળે-ટળે આકૃત એ છેક.

ધંધા ધોવાયા, નક્ષા ગુમાયા,
તન લોહી સુકયાં, ખુટી ખરચી રે.—સુનો ૪
(દોહરો) લકિત અમારી સ્વાર્થી, “મુખ સોની દુઃખરામ,”

પરમારથ ના છોડ તું-પરમારથ તુંજ કામ.
હારીને ખુરશેદ-આવ્યો તુંજ શરણે,
તું માલેક ખુદ, તારી મરણ રે.—સુનો ૫

૧૧

જાંજોતી જલ્લા—થુમરી.

રાહ—“ જનમ જનમ ગુણ માનુંગી તેરો.”
થેલીઓ ખોલો, દયા જલ રેલો,
ખચાવે જીવો તોલી રૂપેયા.—ટેક.
મરે જો મોતે-મરકી દુકાલે,
હજારો મુકલેસ સ્વદેશી લેયા.—થેલીઓ ૧
ફરજ તમારી—છે સર્વથી મોટી,
ખજવો, સુખી રે તમ શેઠેયા.—થેલીઓ ૨
ન ફેર માનો—રંક રાયનો આજ,
તમો તેઓ સહુ એક રખનાં છેયાં.—થેલીઓ ૩
સુનો પુકારા—દુખ ને ભુખના,
દયાથી દાઝો પીગલાવો હેયાં.—થેલીઓ ૪

સુખી સુલાઝ્ય—રે તમ બાઈઓ પણ,
 માયા દેખાડી બનો બેન મૈયા.—થેલીઓ ૦ ૫
 જીવ દયાલુ—ન સુખે સોવે,
 મોસમ ચોમાસે જો તવલે પપૈયા.—થેલીઓ ૦ ૬
 ગતી ખુરશોદની—ન રહેતી એકસાન,
 ઉદય ને અસ્ત દેખો ચાલુ સદૈયા.—થેલીઓ ૦ ૭

૧૨

જાંજોતી—થુમરી.

રાહ—“ નાથ કેસો ગજકો જંધ છોડાયે. ”

સાંભળ શીખ સારી સંસારી તું સજની,
 ખોદાને લજની, ભુંડાઈ તું તજની,
 નીતિ સાજ સજની.—સાંભળ ૦
 ધરમ ધ્યાન ધરની—દયાથી દીલ લરની,
 છે દુનિયા ગરજની—ને માયા મરજની.—સાંભળ ૦ ૧
 જલ્લાઈમાં તું ખીલની—જો પાકી નહીં દીલની,
 શી ખુખી મગજની—એ મુદો સમજની.—સાંભળ ૦ ૨
 આ ધરની તું રાણી—ધણીને રાય માની,
 આ દાસી ફરજની—નમાની ને લજની.—સાંભળ ૦ ૩
 કરી લે સુકૃત્યો—જાંદગી દીન દુંકો,
 ઘેરી લેશે રજની—ગતી તું સુરજની.—સાંભળ ૦ ૪

પીલુ—૫૬.

શહ—“ સપદ સુન સુન રે—ફલ પાઓ જગ અંદર પચારે. ”

મદદ મેહર કરોરે—ધરી દાઝ દીલે સખી દાતા.—ટેક.

લખખો મુફલેસ દેશ માહી,

જુઓ ભુખથી મરે છે પીલાઈ,

ગજબ થયો રખ રે.—ધરી૦ ૧

(દોહરો) ગરીબ અપણા મુલકપર—ફળ્યો દુખટ દુકાલ,

રીખાવી મારે લોકને—ખીછાવી સંકટ જાળ.

ઠામ ઠામે કેહેરુ વરસે,

ઢોર મરે છે વળી ભુખ તરસે,

જુલમ કરે જમ રે.—ધરી૦ ૨

(દોહરો) રીસાઈ ચાલ્યો મેહુલો—ખન્યાં લોક નાચાર,

સુકામણાએ લુટ્યો—ખેતીનો ભંડાર.

ભુખે માત પીતા છોડ મારે,

આપઘાત કરી જીવ ઠારે,

ખડુ તો કરે લુટ રે.—ધરી૦ ૩

(દોહરો) ખોલો થેલી ધન્યની—આપો અંનનુ દાન,

પુનનો દલલો મેળવો—ખચાવી મરતા જાન.

લીયો આશીષ ખુરશેદી,

છોડવી દુકાલનાં કેદી,

ફરજ દેણુ ભરો રે.—ધરી૦ ૪

લાવણી.

રાહુ—“ ગુલ ચમનમે ખીછુ છુપા ખરા ઝેરી હે.”
 તમ રખો દીલમાં સદા—ચાદ ચજદાની,
 છે દુન્યા આ દો દીનની—ટુંકી જીંદગાની.—ટેક.
 શીખો દીન દુન્યાની વાત-તાત દો છોડી,
 રખો સાહેબ ઉપર આશ—યકીન ખુબ જોડી;
 માનો સાચ દીન કરમાન—વેહેમ ઝટ તોડી,
 રહો ઉદયોગી દીન રાત—આખસ ડેગ ફેડી:
 શીખો શીખવો ને ફેલાવો—ધરમની વાણી.—છે દુન્યા ૦૧
 લેવો કેળવણી ધરી ખંત—ધસી તન મનને,
 કરી શકશે તે બલ વડે—તાબે તમ ધનને;
 તજ દુરગુણની સંગત—ધરો સજ્જનને,
 થશે સુખી ને આખાદ—જગતમાં ખંને:
 લેવો કેળવણી ખેડ સરખી—દીન દુન્યાની.—છે દુન્યા ૦૨
 ખની ભલાં કરો ભલ્લાઈ—સર્વની સાથે,
 કરો સખાવતનાં કામ—રે દુલ્હો હાથે;
 કરો વતનતણી સુધરાઈ—ફરજ ગણી સાથે,
 ખનો લાયક નેક ઈનસાન—તમે સઉ વાતે:
 કરી વીદ્યાનો ઉપયોગ—દેખાડો પાણી.—છે દુન્યા ૦૩
 ખુલી કેળવણીની નીશાળ—કરખે નવસારી,
 ઠરે આંખો ને જીગર—હાલત જોઈ સારી,
 તેના લાભો ને કલ્યાણ—ન દેશો વીસારી,

યથે ચહડતી કેલવણી વડે—જગમાં તંમારી,
દીલે વધારજે ઉમંગ—ખુરશેદનું માની.—છે દુન્યાં ૪

૧૫

જાંજેતી—૫૬.

રાહ—“ શુધી આણી ફળ નાણી નર નારી ભણ્યા રે.”
ગફલત છોડી ચીતડું જોડી ધર્મના બોધ દેયે રે,
લેતાં એ બોધ આપણુ સુખ્યાં થઈયે.—ટેક.
ધરમ બોધ તે—જીવની જોત છે,
હાંરે આપે ઉજાસ તે તો,
અધકારને હુયેરે.—લેતાં ૧
ધરમ બોધથી—જાચીએ ખોટથી,
હાંરે ભુલી નેકી નીતિ,
સંસારમાં જે સહિએ રે.—લેતાં ૨
ધરમ બોધની—રૂડી શોધમાં,
હાંરે મજાહુ ગેતીની તેમ
મીનોની પણ જોઈયે રે.—લેતાં ૩
ધરમ બોધ વણુ—જીવ પશુ સમ,
હાંરે પાપ સાગર મધે,
ગોતાં ખાતાં રહ્યે રે.—લેતાં ૪
ધરમ બોધના ગુણો છે ઘણા,
હાંરે તેતો શીખી ભોગવી
અનુભવથી કહ્યે રે.—લેતાં ૫

લેવો ધરમ બોધ—બાલ પારસી,
હાંરે તક સોનેરી એ

જવા શું કામ દેયે રે.—લેતાં ૬
ધરમ બોધની—શુભ અસરથી,
હાંરે સાચાં મજદયસ્ની

જરથોસ્તી થઈયે રે.—લેતાં ૭
સરવે બોધમાં—ધરમ બોધને,
હાંરે માની સુખ ખુરશેદી
દીલોબનથી ચાહ્યે રે.—લેતાં ૮

૧૬

ગઝલ.

રાહ—“સાજન બેગાના હો ગયા, કેઆ જરાસી બાતમે.”
કર મદદ તું આ તકે—ઓ શકતીના સાહેબ પુરા!—ટેક.

મદદ તારી ખરી જોરમંદ

ફતેહનાં ફળવાળી રે;

મદદ તારી જો હોય નહીં,

થાય આલમના હાલ ખુરા.—કરં

મદદ તારી ગેબી ગાબેલ,

બીજી મદદ નકામી કુલ;

મદદ તારી મલે જો પુર,

બને તે કોહલા સીંહ શુરા.—કરં

મદદ તારી વગર ચાહવે,

નીકળે જો કામે કોઈ;

કામ તે કુલ ધુળ મળે ને,
 ઉમેદના થાય ચુરેચુરા.—કર૦
 મદદ તારી પોહોંચે અમપર,
 ધરે આ ખેલ ખરી રોનક;
 પામીએ કીરતી કઉવત ખુબ,
 તે સાથે જશના ગુરા.—કર૦
 મદદગાર રે! મદદ કર તું,
 મેહેરના સાહેબ! મદદ કર તું;
 હીલે આવે ખરો જુસ્સો,
 જોરાવર થાય નખળા ગુરા.—કર૦
 ખુરશેદ રંક સેવક જોગરથી;
 નમી તારી મદદ આહે;
 નવી કોશેશમાં વધાવ થાય,
 ફતેહના પુલના તુરા.—કર૦—૬

૧૭

ગઝલ.

રાહ—“ગર હમને દેલ સનમકુ દીઆ શીર કીસીકુ કેઆ.”
 યજ્ઞદાન! તારી યાદ ખીન અમલ ખજા નહી—ટેક.
 વગર યાદ તારીએ, ખરાબી થાય જે કામની,
 જેહાનમાં તેવી કોઈ મોટી સજા નહીં.—યજ્ઞદાન૦
 થવાય યાદ તારી નહી, તે એમના જેવી ખીજ,
 ઈનસાની કારોબારમાં હોતી લજા નહીં.—યજ્ઞદાન૦

હોકમ તારી યાદનો, નમીને મેલવ્યા વગર,
હીમત કદમ ચલાવવા કરતી કળ નહીં.—ચજદાન૦
કમીનો બંદો ખુરશેહ, માનેછે જેગરથી એમ,
મીસાલે યાદ તારીની કૃતેહ ધળ નહીં.—ચજદાન૦-૪

—૦૦૦૦—

૧૮

લાવણી.

રાહ—“મનમોહન બળવે બાંસલી.”

રખ ! બચાવ રહેમ મોકલી—દુકાળે મરતાં,
ભુખ મારાનાં મારે કરી—લમરી ખાઈ પડતાં—ટેક.
લઈ ખેવાસ ખુની હેવાની—માણસો લટકે,
દીસે દુખળાં મુરદાં ઘણાં—પડેલાં ખટકે;
ખ્યારાં બચાં ખાય માખાપ—કાપીને જહુટકે,
ખાધ ખોરાકીનો કર સુકાળ—પાપો એ અટકે:
નહી જેવાય લોક ખેહાલ—કીકીઆરી કરતાં.—ભુખ૦
દુખી થયલું નામીયું ધરાન—વેરાન થાય ભારી,
ખીન લેહેરે ઉકરડા બને—ખાગો ગુલબરી;
દીસે ઉજડ ગોફા મીસાલ—ઘેરો પડી ખાલી,
થઈ રહી ચોગરદમ બહુ—શેતાન બલીહારી:
ખોરાં થઈ ગયાં ખુશ દરખત—પાન કુલ ખરતાં.—ભુખ૦
થયો આસમાન ખેદાહ—રૂઠીઓ જમાનો,
હારી ગયાં ઉપાય માણસો—વખત દેવાનો;
માટે ખોલ મદદ તારીની—બરકતી ખાનો,
કાળું કરે ડરામણો દુકાળ—સોંગો થાય દાણો:
ખુરશેહ કર ગરી માંગે—જેગર કર ઠરતાં.—ભુખ૦-૩